

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PRÁVNICKÁ

**SAMETOVÁ REVOLUCE A OBNOVA
MÍSTNÍ SAMOSPRÁVY V ČR**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Karolína Janků

Vedoucí práce: doc. PhDr. Lukáš Valeš, Ph.D.

Plzeň 2019

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Karolína JANKŮ**

Osobní číslo: **R17N0018P**

Studijní program: **N6807 Veřejná správa**

Studijní obor: **Veřejná správa**

Název tématu: **Sametová revoluce a obnova místní samosprávy ČR**

Zadávací katedra: **Katedra veřejné správy**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Úvod
2. Předrevoluční uspořádání samosprávy
3. Sametová revoluce
4. Sametová revoluce v Českých Budějovicích
5. Samospráva po roce 1989
6. Závěr

Rozsah grafických prací:

Rozsah kvalifikační práce: **cca 60 stran**

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

viz zvláštní seznam

Vedoucí diplomové práce:

Doc. PhDr. Lukáš Valeš, Ph.D.

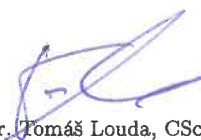
Katedra veřejné správy

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2018**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2019**

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

JUDr. Tomáš Louda, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 17. srpna 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Sametová revoluce a obnova místní samosprávy ČR“ zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem pro vědeckou práci obvyklým.

V Plzni dne 31. března 2019

.....

Bc. Karolína Janků

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Lukáši Valešovi, Ph.D., za cenné rady a připomínky při vypracování této práce. Zároveň bych chtěla poděkovat PhDr. Jiřímu Petrášovi za poskytnuté materiály. Také bych chtěla poděkovat své rodině, která mě plně podporovala po celou dobu studia.

Obsah

Úvod	1
2. Předrevoluční uspořádání samosprávy	3
2. 1. Národní výbory	3
2. 1. 1. 1948 - 1967	3
2. 1. 2. 1967-1990	5
2. 1. 3. Působnost národních výborů	8
2. 1. 4. Vývoj specializované správy	8
2. 2. Od 60. let k historickému zlomu 1989	10
2. 2. 1. 1960 - 1968	10
2. 2. 2. 1968 - 1989	12
2.3. Stranický systém	17
2. 3. 1. Československý stranický systém od roku 1948 až do roku 1989	17
3. Sametová revoluce	20
3. 1. Sametová revoluce den po dni	23
3. 2. Sametová revoluce na Slovensku	32
4. Sametová revoluce v Českých Budějovicích	34
4. 1. Charakteristika	34
4. 2. Před rokem 1989	35
4. 3. Rok 1989	37
4. 4. Sametová revoluce	39
4. 5. Po roce 1989	43
5. Samospráva po roce 1989	44
5. 1. Státní správa a samospráva	46
5. 1. 1. Reforma veřejné správy	47
5. 2. Stranický systém	54
5. 2. 1. Volby	56
6. Závěr	64

Resumé	66
Přehled pramenů a literatury	67
Literatura.....	67
Internetové zdroje	70
Právní předpisy	70
Přílohy	72

Úvod

Sametová revoluce a následná obnova místní samosprávy České republiky, téma mé diplomové práce, je velice významným zlomem našich dějin. Nejedná se o tak časově vzdálenou událost, neboť mnozí občané naší republiky ji sami zažili.. O tom svědčí i fakt, že Sametová revoluce v letošním roce oslaví 30 leté výročí. I tato skutečnost byla důvodem výběru tohoto tématu. Zároveň jsem si chtěla rozšířit znalosti v období Sametové revoluce. Jaké důvody vedly k pádu komunistického režimu u nás a jaké změny probíhaly po událostech odehraných v revolučním roce.

Z důvodu celkového propojení s událostmi v roce 1989 je v druhé kapitole uveden exkurz do historicko-politických událostí před již zmíněným rokem. Zásadními orgány předrevolučního období jsou zcela jistě národní výbory. Národní výbory sloužily jako orgány socialistické státní moci a správy v trojstupňové soustavě národních výborů. Celá tato soustava národních výborů vydržela až do roku 1990. V první kapitole jsou též uvedeny události, které zcela zásadně ovlivnily vývoj komunistického režimu u nás. Pražské jaro označované také jako obrodný proces nastartovalo období politického uvolňování. Intervence tento obrodný proces zmařila. Do státních a stranických funkcí byli dosazeni přívrženci okupantů, kteří měli za úkol uskutečnit proces normalizace. Normalizací se rozumělo potlačování občanských práv a svobod. Charta 77 měla za cíl poukázat na nedodržování zákona o respektování občanských práv, ke kterému se Československá socialistická republika zavázala. Významná skupina lidí s kritickým pohledem na okupační režim byl disent. Naopak konformní skupina občanů, které se dařilo vyhnout přímým konfliktům s režimem a vytvořit si vlastní životní prostor, kam komunistický režim nezasahoval, i když mohl, byla šedá zóna. Rovněž je v první kapitole stručně shrnut stranický systém předrevolučního období, kde je poukázáno na Komunistickou stranu Československa jako na stranu s hegemonním charakterem.

Stěžejní částí této práce je sametová revoluce, které se budu věnovat v kapitole třetí. Konec roku 1989 přinesl celou řadu událostí. 17. listopad a s ním i následující dny primárně vedly k pádu komunistického režimu a obnovení demokracie u nás.

Čtvrtá kapitola je zaměřená přímo na sametovou revoluci v konkrétním krajském městě České Budějovice. V práci je uvedena z důvodu porovnání průběhu

sametové revoluce v krajském městě České Budějovice a v hlavním městě Praze. Pojednává o událostech před rokem 1989 z čehož vyplývá, že České Budějovice a celkově Jihočeský kraj nebyly centrem samotné revoluce, nýbrž téměř bezpečným a politicky klidným městem či krajem. 17. listopad nebyl pro České Budějovice tak významným jako právě pro hlavní město. V jihočeském krajském městě se v tento den nic zvláštního nedělo. Jednotlivé dny pak poukazují na postupné změny vedoucí k převratu právě v Českých Budějovicích. V brzké porevoluční době nastaly určité změny, ať změny volebního rázu či změny v názvech ulic či náměstích.

Poslední kapitolou mé práce je vývoj samosprávy po roce 1989. Pád komunistického režimu přinesl spoustu otázek. Bylo zapotřebí vyřešit nové státoprávní uspořádání či vzájemné vztahy uvnitř federace. Nakonec to vyústilo v rozdělení České a Slovenské federativní republiky, kdy k 1. 1. 1993 vznikly dva nové samostatné státy – Česká republika a Slovenská republika. Značná změna se odehrála i v oblasti samosprávy, kdy bylo zapotřebí vyřešit otázku národních výborů. Jejich zrušení přineslo celou řadu otázek spojenou s přesunem kompetencí. Dalším krokem bylo vytvoření krajů jako vyšších územních samosprávných celků a následně zrušení okresních úřadů a nahrazení obcemi s rozšířenou působností. S nově zrozeným státem je třeba vyřešit i nový stranický systém. Ten se formoval již v období před 17. listopadem. V této kapitole jsou též uvedeny svobodné volby konané v letech 1990 a 1990. V souvislosti s tím je zmíněna komparace celkových výsledků voleb s výsledky voleb v Českých Budějovicích.

2. Předrevoluční uspořádání samosprávy

2. 1. Národní výbory

2. 1. 1. 1948 - 1967

V tomto období rostl vliv Sovětského svazu. Ústřední výbor KSČ ovládl moc výkonnou i vládní. Absence pluralismu znamenala absenci jiných politických stran, tudíž jedinou vládnoucí stranou byla KSČ.¹

Únor 1948 přinesl s sebou řadu zásadních změn týkajících se obecních a městských samospráv. Ústava z 9. května 1948 privilegovala dosavadní národní výbory jako nositele a vykonavatele státní moci v obcích, okresech a krajích. Místní národní výbory se staly nejnižším stupněm státní správy.²

K 1. 1. 1949 byly zrušeny země a nahradilo je 19 krajů, které se dále členily na 270 okresů. Zcela poprvé, a dá se říci na dlouhou dobu, byla zavedena trojstuňová struktura národních výborů, to jest na místní (městské), okresní a krajské národní výbory.³

Počátkem března 1954 byly schváleny dva zákony o národních výborech a to ústavní zákon č. 12/1954 o národních výborech⁴ a zákon č. 13/1954 o národních výborech.⁵ I nadále zůstalo dělení národních výborů na krajské, okresní a místní. Druhý zmíněný zákon zavedl také nové druhy národních výborů - městské a obvodní. Zvláštní postavení měl Ústřední národní výbor hlavního města Prahy, jehož působnost byla v úrovni krajských národních výborů.⁶

¹ *Historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě v českých zemích (1918-2005)*. V Olomouci: Právnická fakulta UP Olomouc ve spolupráci s nakl. Periplum a Filozofickou fakultou Univerzity Palackého, 2007. Studie a analýzy (Periplum). ISBN 978-80-86624-45-7, str. 211

² VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1, str. 59

³ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1, str. 59

⁴ Ústavní zákon č. 12/1954 Sb., Ústavní zákon o národních výborech

⁵ Zákon č. 13/1954 Sb., zákon o národních výborech

⁶ MATES, Pavel a Miloš MATULA. *Kapitoly z dějin a teorie veřejné správy*. Vyd. 2. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1998. ISBN 80-7079-753-3, str. 31 - 32

Milníkem ve vývoji veřejné správy byl rok 1960, kdy byla přijata ústava prohlašující Československo za socialistický stát s vedoucí úlohou komunistické strany č. 100/1960 Sb.⁷

Zákonem č. 36 z roku 1960⁸ došlo k úpravě územního členění státu. Byla zachována trojstupňová soustava správních orgánů. To znamenalo ponechání členění na kraje, okresy a obce, rozloha krajů a okresů se však zvětšila. Počet krajů se snížil na 10 (7 krajů na území Čech, Moravy a Slezska, zbylé 3 na Slovensku), počet okresů na 108.⁹

Důležitým zákonem o národních výborech byl zákon č. 65/1960 Sb. o národních výborech, který vymezil výbory jako orgán státní moci a správy na všech stupních. Zákon též definoval národní výbory jako jediné orgány státní správy, zároveň byla stanovena jejich organizační struktura a náplň činnosti jejich jednotlivých orgánů. Byla zachována nadřízenost a podřízenost jednotlivých stupňů správy.¹⁰ Zákon také předpokládal rozšíření působností národních výborů především v hospodářské oblasti a zabezpečování lokálních potřeb. Do správy národních výborů bylo také nově předáno řízení některých výrobních podniků, škol, ale i sociálních institucí.¹¹

Již tento zákon počítal s následnou právní úpravou, kterou byla nařízení vlády č. 66/1960 Sb. o úpravě některých poměrů poslanců národních výborů¹² a č. 71/1960 Sb. o rozšíření pravomoci a odpovědnosti národních výborů¹³ a o uspořádání a činnosti jejich orgánů.

⁷ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

⁸ Zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění státu

⁹ *Historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě v českých zemích (1918-2005)*. V Olomouci: Právnická fakulta UP Olomouc ve spolupráci s nakl. Periplum a Filozofickou fakultou Univerzity Palackého, 2007. Studie a analýzy (Periplum). ISBN 978-80-86624-45-7, str. 219

¹⁰ *Historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě v českých zemích (1918-2005)*. V Olomouci: Právnická fakulta UP Olomouc ve spolupráci s nakl. Periplum a Filozofickou fakultou Univerzity Palackého, 2007. Studie a analýzy (Periplum). ISBN 978-80-86624-45-7, str. 218 - 219

¹¹ MATES, Pavel a Miloš MATULA. *Kapitoly z dějin a teorie veřejné správy*. Vyd. 2. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1998. ISBN 80-7079-753-3, str. 33

¹² Nařízení vlády č. 66/1960 Sb., vládní nařízení o úpravě některých poměrů poslanců národních výborů a občanů zvolených za členy komisí národních výborů

¹³ Nařízení vlády č. 71/1960 Sb., vládní nařízení o rozšíření pravomoci a odpovědnosti národních výborů a o uspořádání a činnosti jejich orgánů

Soustava národních výborů byla tvořena krajskými NV, okresními NV a v obcích městskými a místními NV.¹⁴

2. 1. 2. 1967-1990

V roce 1967 se národní výbory dočkaly změn předpisem č. 69/1967¹⁵, který určoval postavení poslanců národních výborů, působnost a řízení národních výborů a jejich orgánů. Národní výbory definoval jako orgány socialistické státní moci a správy v krajích, okresech a obcích. Městské národní výbory v Brně, Ostravě, Plzni a Košicích měly postavení okresního NV a dělily se na obvody, ve kterých působily jednotlivé obvodní NV. Tyto NV spadaly pod správu krajských národních výborů. Stejně obvodní národní výbory fungovaly na území hlavního města Prahy, jen s tím rozdílem, že pražský národní výbor byl postaven na úroveň krajského národního výboru. Bratislava byla výjimkou, zde byl zřízen Národní výbor města Bratislavy, který byl též řízen krajským národním výborem, ale roku 1968 se Národní výbor města Bratislavy přejmenoval na Národní výbor hlavního města Slovenska, který už nepodléhal krajským národním výborům, ale přímo vládě. Tento zákon byl v průběhu let jedenáctkrát novelizován a v platnosti vydržel až do roku 1990, kdy byl zrušen.¹⁶

Na rozdíl od předešlé úpravy, zákon z roku 1967 upravoval i oblast samostatné působnosti národních výborů, zejména oblast péče o životní prostředí, bydlení, správy majetku aj. V samostatně působnosti vykonávaly národní výbory správu samostatně, pouze se řídily obecně závaznými předpisy a usneseními vlády.¹⁷

Zákon o národních výborech č. 69/1967 Sb. v hlavě druhé upřesňoval počty poslanců v jednotlivých stupních národních výborů.

¹⁴ MATES, Pavel a Miloš MATULA. *Kapitoly z dějin a teorie veřejné správy*. Vyd. 2. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1998. ISBN 80-7079-753-3, str. 33

¹⁵ Zákon č. 69/1967 Sb., zákon o národních výborech

¹⁶ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1, str. 451

¹⁷ MATES, Pavel a Miloš MATULA. *Kapitoly z dějin a teorie veřejné správy*. Vyd. 2. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1998. ISBN 80-7079-753-3, str. 37

Tabulka č. 1: Počet poslanců v místních národních výborech (zdroj: zákon č. 69/1967 Sb., zákon o národních výborech)

Počet poslanců	Počet obyvatel v obci
9 poslanců	do 300 obyvatel
11 poslanců	do 600 obyvatel
17 poslanců	do 1 500 obyvatel
25 poslanců	do 5 000 obyvatel
40 poslanců	nad 5 000 obyvatel

Tabulka č. 2: Počet poslanců v místních národních výborech ve střediskových obcích nebo městských národních výborech (zdroj: zákon č. 69/1967 Sb., zákon o národních výborech)

Počet poslanců	Počet obyvatel v obci
25 poslanců	do 1 500 obyvatel
30 poslanců	do 2 500 obyvatel
35 poslanců	do 5 000 obyvatel
50 poslanců	do 10 000 obyvatel
60 poslanců	do 20 000 obyvatel
80 poslanců	do 50 000 obyvatel
85 poslanců	nad 50 000 obyvatel

Tabulka č. 1: Počet poslanců v okresních národních výborech (zdroj: zákon č. 69/1967 Sb., zákon o národních výborech)

Počet poslanců	Počet obyvatel v okresech
60 poslanců	do 80 000 obyvatel
80 poslanců	nad 80 000 obyvatel

Počet poslanců v krajském národním výboru byl nejméně 80 poslanců.¹⁸

Za zmínku též stojí ústavní zákon č. 143/1968 Sb.,¹⁹ o československé federaci, který zařadil národní výbory do soustavy státních orgánů České socialistické republiky a Slovenské socialistické republiky.

Významnými zákony týkajícími se místních národních výborů jsou zákony České národní rady č. 49/1982 Sb.²⁰ a Slovenské národní rady č. 52/1982 Sb.²¹ Tyto dva zákony jsou označovány jako tzv. „malá novela“, která doplňovala zákon o národních výborech, ale především upravovala působnost místních národních výborů. Zákon o národních výborech byl pozměněn a doplněn zákonem ČNR č. 137/1982 Sb.²² a zákonem SNR č. 139/1982 Sb.²³ Tato tzv. „velká novela“ vešla v účinnost k 1. lednu 1983 a měla za úkol hlavně úpravu zřizování odborů a jiných útvarů národních výborů.²⁴

Výše zmíněné předpisy vedly zejména k posílení pozice národních výborů jako územních orgánů státní moci. Byly upřesněny povinnosti poslanců a celkově i jejich postavení v národních výborech. V této souvislosti došlo i ke zdokonalení činnosti rad, komisí, správních komisí a odborů národních výborů.²⁵

V souvislosti se zákony roku 1982 mělo dojít ke zvýšení účinnosti práce národních výborů základních stupňů, zvláště k posílení zákonnosti při výkonu státní správy národních výborů. Následně s tím došlo ke zdokonalení řídicí a kontrolní činnosti vlády vůči národním výborům.²⁶

¹⁸ Zákon č. 69/1967 Sb., zákon o národních výborech

¹⁹ Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., ústavní zákon o československé federaci

²⁰ Zákon č. 49/1982 Sb., zákon České národní rady, kterým se mění a doplňuje zákon o národních výborech a upravuje působnost místních národních výborů ve střediskových obcích

²¹ Zákon č. 52/1982 Sb., zákon Slovenskej národnej rady, ktorým sa mení a dopĺňa zákon o národných výboroch a upravuje pôsobnosť miestnych národných výborov v strediskových obciach

²² Zákon č. 137/1982 Sb., zákon České národní rady, kterým se mění a doplňuje zákon o národních výborech a upravuje působnost městských národních výborů na některých úsecích státní správy

²³ Zákon č. 139/1982 Sb., zákon Slovenskej národnej rady, ktorým sa mení a dopĺňa zákon o národných výboroch a upravuje pôsobnosť mestských národných výborov na niektorých úsekoch štátnej správy

²⁴ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1990*. Vyd. 2. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86861-66-x, str. 395

²⁵ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5, str. 200

²⁶ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1990*. Vyd. 2. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86861-66-x, str. 396

V obcích a městech působily místní a městské národní výbory, v okresech okresní národní výbory a v krajích krajské národní výbory. V obci, kterou krajský národní výbor určil na základě návrhu okresního národního výboru jako střediskovou obec, byl místní národní výbor s rozšířenou působností.²⁷ Střediskové obce vznikly v roce 1982 a měly přispět k integraci malých obcí do větších celků a díky tomu zlepšit řízení ekonomických a sociálních procesů. Docházelo však i k nežádoucím efektům. Některé obce byly zrušeny, jiné zas ztratily i svůj název. Střediskové obce preferovaly především vlastní zájem na úkor ostatních.²⁸

Ve městech Brně, Ostravě a Plzni byly Národní výbor města Brna, Národní výbor města Ostravy a Národní výbor města Plzně. Tyto národní výbory byly podřízeny správě krajských národních výborů. Oproti tomu Národní výbor hlavního města Prahy, který působil v hlavním městě Československa, byl řízen přímo vládou.²⁹

2. 1. 3. Působnost národních výborů

Dle zákona o národních výborech byla přesně vymezena jejich působnost. Hlavním úkolem byla zejména péče o výstavbu měst, tvorba a ochrana životního prostředí, zlepšování úrovně bydlení a služeb, rozvíjení kulturního a společenského života, výchova mládeže, zabezpečování veřejného pořádku a ochrana zájmů občanů. Na základě zvláštních předpisů vykonávaly národní výbory státní správu v těchto oblastech: oblastního plánování, územního plánování a stavebního řádu, pracovních sil, ochrany přírody a kulturních památek, zemědělství, lesního a vodního hospodářství, školství, zdravotnictví, ochrany státu, požární ochrany aj. Národní výbory v rámci samostatné působnosti mohly k výkonu státní správy zřizovat hospodářské organizace, které samostatně hospodařily.³⁰

2. 1. 4. Vývoj specializované správy

Vývoj finanční správy

²⁷ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5, str. 201

²⁸ MATES, Pavel a Miloš MATUŠA. *Kapitoly z dějin a teorie veřejné správy*. Vyd. 2. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1998. ISBN 80-7079-753-3, str. 36

²⁹ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5, str. 202

³⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1, str. 453

Rokem 1949 byla struktura daňové správy zrušena a přenesena do správy národních výborů. Tento model vydržel až do šedesátých let, kdy byla část daňové správy svěřena místním národním výborům. O odvolání proti rozhodnutí finančního odboru okresního národního výboru rozhodovala finanční komise zřízená okresním národním výborem, nikoli nadřízený národní výbor.³¹

V roce 1967 vznikly nové odbory státních financí v obou typech národních výborů. Okresní a krajské národní výbory těmto odborům svěřily daňovou správu. Velká změna nastala u odvolání. Už nerozhodovaly finanční komise okresního národního výboru, ale nadřízené odbory krajských národních výborů. Finanční odbory národních výborů nespravovaly všechny daně jen ty, které plynuly do státního rozpočtu. Tím jsou míněny daně z příjmů obyvatelstva, domovní daně, důchodové daně zčásti daně zemědělské. Všechny tyto daně jsou příjmem místních národních výborů, ale spravovány jsou okresními národními výbory.³²

Rok 1970 byl přelomovým, co se týče samostatnosti finanční správy. Z odboru státních financí podřízeného národním výborům přešly na nově vytvořené finanční správy podřízené přímo Ministerstvu financí.³³

Vývoj sociální správy

Sociální správa patřila pod správu Ministerstva práce a sociálních věcí. Ministerstvo práce a sociálních věcí vzniklo v červnu roku 1968. V roce 1988 bylo krátce zrušeno, ale po dvou letech došlo k jeho opětovnému vzniku. Dále se na správě podílely národní výbory, které zajišťovaly různé pomoci a dávky potřebným osobám pomocí správních komisí, ale i Úřad důchodového zabezpečení, jenž byl důležitý v oblasti stanovování důchodů.³⁴

Vývoj vojenské správy

Roku 1955 se stala Československá socialistická republika členem Varšavské smlouvy. Třicet let na to byla smlouva prodloužena na další třicetileté období, ale pádem komunismu se v roce 1991 rozpadla.

³¹ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5, str. 253

³² SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5, str. 254

³³ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5, str. 254

³⁴ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5, str. 262

V roce 1961 byl vydán zákon o obraně Československé socialistické republiky č. 40/1961 Sb.³⁵, který stanovoval, jaká opatření zahrnuje obrana státu.³⁶

Vojenská správa patřila přímo pod správu státu. Hlavními orgány vojenské správy byl bezpochyby prezident republiky se svou vojenskou kanceláří, federální ministerstvo národní obrany, rada obrany státu a ministerstva vnitra. Rady obrany státu existovaly dvě - ČSR a SSR. V oblasti branné povinnosti vykonávaly správu krajské, okresní nebo městské vojenské správy. Tato agenda měla zejména odvodní povinnost, ale ku příkladu vedla i evidenci a přípravu vojáků v záloze.

Vojenská správa a ozbrojené síly do devadesátých let neprošly žádnou výraznější změnou.³⁷

2. 2. Od 60. let k historickému zlomu 1989

2. 2. 1. 1960 - 1968

Od počátku šedesátých let dochází v Československu k jakémusi uvolnění. Jednou z hlavních příčin je bezpochyby zmírnění mezinárodního napětí, tím je míněno sblížení Východu se Západem v souvislosti s nástupem Nikity Chruščova v Sovětském svazu. Další významnou přeměnou z pracovního hlediska je nahrazení dosavadních tzv. „dělnických kádřů“ na vedoucích pozicích mladšími pracovníky vystudovanými již za komunistického režimu. Třetí příčinou, která vedla k uvolnění režimu, byl pokles účinnosti oficiální politiky a z hlediska režimu neschopnost vytvořit vhodné podmínky pro plynulý chod společenského života a pro uspokojení základních potřeb obyvatel.³⁸

Začátek šedesátých let znamenal i jakýsi návrat k národním tradicím a obnovení přerušovaných vztahu s Evropou zejména se západní. To mělo velký vliv na změnu vědomí společnosti, ale i politické atmosféry. Velkým plusem byla jednoznačně snazší možnost vycestovat. Mezi lidmi se šířil spotřební způsob života,

³⁵ Zákon č. 40/1961 Sb., zákon o obraně Československé socialistické republiky

³⁶ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5, str. 274

³⁷ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5, str. 275

³⁸ 60. léta - doba uvolnění. *TOTALITA.CZ* [online]. ©2019 [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/60/60.php>

který znamenal zvýšení poptávky po spotřební elektronice, motocyklech, ale zvýšil se i počet osobních automobilů.

Velká změna se odehrála i v oblasti sdělování. Velice nás ovlivňovala západní kultura. Rozvíjející se televize vysílaly cestopisné dokumenty, které poukazovaly na způsoby života v jiných státech. Publicistické pořady se začaly zabývat problémy společnosti.³⁹

Překládané knihy západních autorů a promítané zahraniční filmy zasáhly především mládež, která vyrostla již ve stávajícím režimu, tudíž nemohla srovnávat současnost s předválečnými poměry. Mládež byla velkým průkopníkem západní kultury, ať už co se týče módy či hudby, ale i výtvarného umění.

Nová generace, vzdělanější dělníci, byli jedním z hlavních reformních faktorů, které vyvrcholily tzv. Pražským jarem 1968. Pražské jaro datujeme obdobím od 5. ledna 1968, kdy pozice v čele KSČ zaujali příznivci ekonomických a společenských reforem.⁴⁰

Z ekonomického hlediska bylo Československo na okraji propasti z důvodu hospodářské krize a totálním krachem 3. pětiletky. V polovině šedesátých let přišla skupina odborníků v čele s Otou Šikem se změnou řízení ekonomiky. Mezi navrhovanými změnami bylo doplnění trhu hospodářským plánem, který určí základní směr vývoje, dále rozšíření samostatnosti podniků, tak aby mohly podnikat. Výroba bude vystavena tlaku trhu a podnik nebude měřen na základě plnění plánu, ale hrubým důchodem, na jehož výši bude záviset i výše mezd. Podniky budou odpovědny za své hospodaření, ať už budou výsledky dobré nebo špatné.

Tato ekonomická reforma postupovala pomalým tempem a ještě více oslabila funkci tržního mechanismu a ekonomické rovnováhy. Vláda proto zasáhla a tím porušila zásady celé reformy. V lednu roku 1968 s nástupem nového vedení KSČ byly principy zakotveny v Akčním programu KSČ a následně prosazovány.⁴¹

Vojenský zásah armád pěti států Varšavské smlouvy (SSSR, Bulharska, Maďarska, NDR a Polska) v Československu v noci z 20. na 21. 8. 1968 zastavil

³⁹ 60. léta obraz čs. společnosti na začátku tohoto období. *TOTALITA.CZ* [online]. ©2019 [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/60/60_02.php

⁴⁰ Pražské jaro - My jsme to nevzdali. *My jsme to nevzdali* [online]. ©2017 [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <https://www.myjsmetonevzdali.cz/temata/prazske-jaro-a-okupace/prazske-jaro/>

⁴¹ 60. léta obrodny proces v oblasti ekonomiky. *TOTALITA.CZ* [online]. ©2019 [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: http://www.totalita.cz/60/60_03.php

reformní proces Pražského jara. Toto období označujeme jako srpnovou invazi. Zásahu předcházela politický nátlak Sovětského svazu v čele s L. I. Brežněvem i dalších vůdců komunistických režimů na československé představitele, aby zastavili demokratizační proces, jenž mohl ohrozit sousední komunistické režimy.

Čelní představitelé reformy byli odvezeni na sovětské území, kde se konal XIV. sjezd KSČ, kde byl vznesen požadavek na stažení cizích vojsk. Výsledek jednání, moskevský protokol, byl pro Československo velikým zklamáním, i přesto, že měly být zachovány dosavadní výsledky reformního procesu. Ještě v říjnu téhož roku byla podepsána Smlouva o podmínkách dočasného pobytu sovětských vojsk na území ČSSR. Ta zlegalizovala přítomnost okupačních vojsk na našem území. Srpnovou invazí byl ukončen reformní postup a na území Československa byl zahájen proces normalizace.⁴²

2. 2. 1. 1 Pražské jaro

Koncem šedesátých let se ocitl československý stát v hospodářské, politické a morální krizi. Ve snaze o vytvoření nové politiky sehrál významnou roli Alexander Dubček. Ten byl v lednu 1968 zvolen prvním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Československa. Občanům přislíbil boj za „socialismus s lidskou tváří“. Díky tomu si vysloužil náklonnost velké části národa a stal se tak nejoblíbenějším komunistickým politikem v dějinách Československa.

Pražské jaro, nazývané také obrodný proces, přineslo jakési uvolnění. Byla obnovena svoboda v oblasti shromažďování a slovního projevu, došlo ke zrušení tiskové cenzury, byly tolerovány společnické aktivity. Obrodný proces zahrnoval i úsilí o změnu ekonomiky. Pokus o tržní ekonomiku, kde stát vlastní velké podniky, které ale fungují samostatně, byl zmařen s příchodem normalizace.⁴³

2. 2. 2. 1968 - 1989

2. 2. 2. 1. Normalizace

Období normalizace následovalo po invazi v srpnu roku 1968 a trvalo až do listopadu roku 1989. Normalizace znamenala potlačení občanských práv a svobod

⁴² Události v ČSSR v roce 1968. *TOTALITA.CZ* [online]. ©2019 [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/cssr68.php>

⁴³ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6

a jakýsi návrat k totalitě pomocí hrozeb, manipulací, sociální korupce, očerňování lidí s jiným názorem i manipulací.⁴⁴

Komunistická strana dělala škrty ve svých řadách. Vyškrtnutý člen nemohl vykonávat žádnou významnější pozici. Tak se stávali například z vysokoškolských učitelů podřadní skladníci, čističi stok, topiči či asfaltěři. Povinnost být zaměstnán byla dána zákonem. Kdo nevykonával pracovní povinnost, mohl být stíhán za příživnictví. „Osmašedesátníkům“, jak se přezdívalo komunistům podílejícím se na obrodném procesu, byly ukládány nejpřísnější tresty. Naopak těm, kteří se aktivně podíleli na čistkách a přímé diskriminaci tzv. pravicových oportunistů a zmíněných osmašedesátníků se přezdívalo normalizátoři.⁴⁵

Normalizace ve straně s sebou přinesla i naivní (slepou) poslušnost a zákaz nepřizpůsobivých až volnomyšlenkářských názorů. Kromě zbytku funkcionářů a zbytnělého aparátu tvořila téměř milionovou armádu strany šedá zóna tvořená lhotejnými až ustrašenými lidmi.⁴⁶

Nutno podotknout, že Československo i přes veškeré hospodářské chyby bylo ve srovnání s jinými socialistickými státy zemí s nejvyšším životním standardem. Bída, ani hmotná nouze, dokonce ani potlačování občanských práv a demokracie nebyly příčinou sametové revoluce. Hlavním důvodem byla právě normalizace, přesněji řečeno nehybnost systému a obava z jakéhokoli jednání, které mohlo vést k jakékoli změně nejen politického či společenského rázu. Veškerá lidská aktivita, ať už seberealizačního nebo tvůrčího charakteru, se setkala s nezájmem, nepochopením někdy až odporem. Sametová revoluce tak nebyla vzpourou proti socialismu, nýbrž proti normalizačním atributům.⁴⁷

2. 2. 2. Charta 77

„Charta není pravá ani levá nikoli proto, že je „někde uprostřed“, ale z důvodu hlubšího: nepatří k tomu či onomu pólu politického spektra proto, že nemá

⁴⁴ Normalizace (resp. konsolidace). TOTALITA.CZ [online]. ©2019 [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/normalizace.php>

⁴⁵ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 34

⁴⁶ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 36

⁴⁷ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 37

vůbec s tímto spektrem nic společného a je ze samé své podstaty mimo ně. Jako politicky nevymezená a konkrétní politický program neprosazující občanská iniciativa je – smím-li to tak říct – jaksi „nad“ tím vším, nebo skromněji: vně toho všeho. Jde jí o pravdu, o pravdivý popis poměrů a jejich svobodnou a objektivní kritiku.“⁴⁸

V roce 1976 byla zatčena a uvězněna skupina hudebníků a členové rockových skupin The Plastic People of the Universe a DG 307. Hlavní inspirací pro vznik Charty 77 byl pocit solidarity s vězněnými hudebníky již zmíněných skupin. Bylo vytvořeno hnutí bez organizační struktury, neboť jakákoliv forma organizace byla předem zamítnuta. Od prosince roku 1976 byly shromažďovány podpisy pod Prohlášení Charty 77. Charta požadovala dodržování zákona č. 120 z roku 1976, pod který se Gustáv Husák roku 1975 podepsal. Tak se Československá socialistická republika zavázala k jeho dodržování. Charta 77 měla za cíl přinutit normalizační režim k dodržování přijatých zákonů, aby byla respektována občanská práva. K jejich porušování mělo docházet odposlechem telefonů, zadržováním a kontrolou poštovních zásilek, osobním sledováním, osobními a domovními prohlídkami, aj.⁴⁹

Kromě toho usilovala také o:

- *„svobodu projevu a svobodu od strachu, že vyslovení vlastního názoru bude znamenat ztrátu zaměstnání a další diskriminace,*
- *aby nikomu nebylo upíráno právo na vzdělání,*
- *aby byla zaručena svoboda náboženského vyznání,*
- *právo zakládat odborové a jiné organizace k ochraně svých hospodářských a sociálních zájmů a svobodně využívat práva na stávku,*
- *právo občana svobodně opustit svou zemi.“⁵⁰*

Autory dokumentu byli Václav Havel, Pavel Kohout, Václav Vendelín Komeda, Jaroslav Kořán, Zdeněk Mlynář, Jiří Němec a Petr Uhl. Text Charty ještě před jeho

⁴⁸ Dvě poznámky o Chartě 77. ČSDS [online]. ©2019 [cit. 2019-03-09]. Dostupné z: <http://www.csds.cz/cs/g6/3331-DS.html>

⁴⁹ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 46

⁵⁰ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 46

deklarací 6. ledna 1977 podepsalo 242 osob. Do konce své existence čítala Charta 77 1898 podpisů. Na Slovensku svým podpisem přispělo jen několik desítek občanů.⁵¹

Výkonu funkce oficiálních mluvčích se ujal filozof Jan Patočka, dramatik Václav Havel a politik Jiří Hájek.

Komunistický režim požadoval loajalitu národa a kritiku Prohlášení Charty 77. Využilo především sdělovacích prostředků, například článek v Rudém právu označil chartisty za „samozvance a ztroskotance“. K podepsání prohlášení odsuzující Chartu 77, tzv. antichartu, byli donuceni i národní umělci, mistři sportu i vědci pod výhrůžkou, že zmizí z veřejného života. Pod nátlakem podepsali prohlášení, aniž by věděli, co odsuzují, neboť text Charty nesměli a ani nemohli znát. Nebyl totiž nikde oficiálně zveřejněn.

To, co Chartu 77 proslavilo, nebyl její vlastní text, ale reakce státní moci. Po útoku skrze sdělovací prostředky přešla vládní moc k přímé fyzické perzekuci. Signatáři byli zatýkáni, vyslýcháni. Byly jim prořezávány gumy od aut nebo přímo odebráno technické osvědčení či řidičský průkaz. I co se týče zaměstnání, museli být přeřazeni na méně kvalitní pozice nebo dokonce propuštěni.⁵²

Konec sedmdesátých let byl pro Chartu krizovým obdobím. Mnoho signatářů emigrovalo buď dobrovolně, nebo pod nátlakem. Vrcholem krize bylo odsouzení některých chartistů včetně Václava Havla k několika letům vězení za působení ve VONS (Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných)

Charta se musela v osmdesátých letech vypořádat i s generačním problémem. Přibývalo více mladých lidí, kteří se cítili jaksí odstrčeně, že nejsou připuštěni k rozhodování i přes to, že riskují ztrátu vlastní svobody. Vyústilo to v otevřený dopis z roku 1987, kde mladá generace požaduje větší decentralizaci činnosti Charty. Zároveň usilovala o to, aby si lidé z menších měst mohli podílet na její práci.

Koncem roku 1988 se Charta 77 díky dobré organizaci a personální stabilitě stala pravděpodobně nejsilnějším hnutím znázorňujícím stav společnosti.⁵³

⁵¹ DANIEL, Alexandr a Zbigniew GLUZA. *SLOVNÍK disidentů*. Praha: 978-80-88292-11-1, 2018. ISBN 978-80-88292-11-1, str. 136

⁵² MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 47 - 48

⁵³ DANIEL, Alexandr a Zbigniew GLUZA. *SLOVNÍK disidentů*. Praha: 978-80-88292-11-1, 2018. ISBN 978-80-88292-11-1., str. 137

Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS)

Skupina odvážlivých signatářů Charty 77 založila 27. dubna 1978 Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných. Členové VONS se snažili pomáhat nespravedlivě stíhaným se zajišťováním právního zastoupení či se zprostředkováváním financí. Sdělení, která obsahovala informace o jednotlivých kauzách, kde byl uveden popis případu, životopisné údaje, ba dokonce v některých případech jejich zdravotní stav, se předkládala československým úřadům s žádostí o nápravu. Zároveň se předávaly do zahraničních rozhlasových medií jako je Rádio Svobodná Evropa, Hlas Ameriky, nebo BBC, díky kterým se zprávy šířily zpět do Československa. Převážná část sdělení byla vydávána v samizdatovém časopise Informace o Chartě 77. VONS fungoval až do roku 1996, kdy se jeho členové rozhodli o přerušení činnosti výboru na dobu neurčitou.⁵⁴

2. 2. 2. 3. Disent

Skupina vyhraněná proti okupačnímu režimu, která měla neformální charakter, nebo též veřejná aktivita této skupiny se hovorově označovala jako dissent. Občané tohoto uskupení se nazývali disidenti. Význam pojmu disident lze vyložit jako vyděděnec nebo vysídlenec ze společnosti. Nejednalo se o občana, který se ocitl na okraji společnosti tehdy téměř neexistovali, nýbrž o občana, který nesouhlasí s uspořádáním společnosti a nesouhlasí s politickým systémem, v němž je nucen žít. Disidenti byli okupačním režimem utiskováni. Mohli být zaměstnáni pouze ve špatně placených profesích, kde nepřišli do kontaktu s veřejností. Značná část disidentů byla dokonce vězněna z nezjištěných důvodů nebo zadržena na 48 hodin v zajišťovací vazbě.

Tzv. dissent představovali občané, kteří se distancovali od okupačního režimu. Nepřestali dodržovat právní normy a zákony. Překážkou se pro ně staly normy morální. Nesouhlasili s vyžadovaným způsobem chování. Jako prostředek využívali převážně dopisy směřované k činovníkům a institucím, kde se ohrazovali proti politice nebo praktikám normalizačního systému.⁵⁵

⁵⁴ Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). *Centrum pro dokumentaci totalitních režimů* [online]. VONS.cz, ©2007-2014 [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <https://www.vons.cz/uvod>

⁵⁵ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 38

2. 2. 2. 4. Šedá zóna

Tento pojem je velice obsáhlý. Šedou zónou byla označena nejpočetnější skupina občanů, Zároveň tento pojem představoval i určité postoje ve společnosti. Občané této skupiny souhlasili se způsobem soužití s režimem na základě jakési „společenské smlouvy“. Ta nebyla nikdy vyslovena ani nikde sepsána, měla formu mlčenlivé dohody. Spočívala v tom, že se občané mohli stát členy povolených organizací jako byly sportovní či turistické organizace, zájmové nebo jiné spolky. Podmínkou bylo neplést se do veřejných záležitostí nekonformním způsobem. Na oplátku jim byla poskytnuta větší osobní volnost. Dokonce mohli i cestovat, ovšem pouze do socialistických států s výjimkou Jugoslávie.

Občané šedé zóny byli nespokojeni s normalizačním režimem, avšak pasivně smíření s danou situací. Žili apoliticky, snažili se věnovat svým zájmům a nevyčnívat. Oblíbené bylo chataření, zahrádky atd. Dokonce i televize jim kromě ideologicky zaměřených pořadů nabízela zábavu, např. populární byly estrády.⁵⁶

2.3. Stranický systém

2. 3. 1. Československý stranický systém od roku 1948 až do roku 1989

Po tzv. vítězném únoru roku 1948 upevňovala KSČ v Československu svou moc a zahájila budování zcela centralizovaného státu, jenž měl být a také byl úplně pod kontrolou jedné masové strany, kterou byla pochopitelně KSČ. Dá se tedy mluvit o tom, že se KSČ snažila z Československa vybudovat totalitní stát. Označení tehdejšího Československa jako totalitního státu není zcela přesné. Z pohledu moderních teorií nedemokratických režimů bychom režim v Československu jako totalitní mohli chápat v prvních letech jeho vzniku po roce 1948. V dalších etapách jeho vývoje již Československo podle typologií nedemokratických režimů totalitnímu zřízení neodpovídá. Proč tomu tak je můžeme vidět například na známé typologii totalitních režimů, jejímiž autory jsou Carl J. Friedrich a Zbigniew

⁵⁶ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 38 - 39

Brzezinski. Při aplikaci této typologie na Československo můžeme vidět následující vysvětlení, proč by se o něm nemělo mluvit jako o totalitním.⁵⁷

Základní znaky totalitního režimu

Existence oficiálně ukotvené ideologie, kterou musejí přijmout všichni členové společnosti. Existence oficiální ideologie byla platná. Oficiálně byla zakotvena v nové ústavě z roku 1960, kde ve 4. článku byla zakotvena vedoucí úloha KSČ a komunistické ideologie ve státě a společnosti. Ovšem postupem času tato oficiální ideologie stále více plnila jen formální úlohu.⁵⁸

Veškerý politický a společenský život je ovládán jednou masovou politickou stranou, v jejímž čele stojí jediný vůdce, tato strana má absolutní monopol a kontrolu nad vším. Strana má primárně kontrolu nad všemi prostředky ozbrojené moci státu, absolutní kontrolu nad prostředky masové komunikace a ovládá systém fyzické i psychické kontroly celé společnosti. Posledním důležitým bodem je kontrola ekonomiky státu a její centrální plánování masovou stranou. Dle této typologie platí, že masová strana KSČ měla zcela pod kontrolou veškeré ozbrojené složky a centrálně plánovanou ekonomiku. Je sice pravda, že vůdčí KSČ postupně prorostla do celé společnosti, nicméně tzv. šedá zóna nebyla chápána jako potencionální nepřítel. Kontrola celé společnosti tedy existuje, ovšem bez uplatňování teroru. Když pomineme 50. léta, oponenti režimu nebyli trestáni nejvyššími tresty (tresty smrti). Kontrola masových médií existovala, ale nebyla absolutní. Pravidlo existence jednoho silného vůdce také neplatí, KSČ se vyznačovalo spíše kolektivním vedením. Můžeme tedy vidět, že typické charakteristiky totalitního režimu byly v Československu naplněny jen z části. Je pravda, že KSČ měla v Československu hlavní postavení, avšak formálně v něm existovali další formální aktéři.⁵⁹

Podle G. Sartoriho má KSČ v Československu charakter hegemonní strany. Československý stranický systém je tedy systém s hegemonickou stranou, tedy stranou KSČ. Systém hegemonické strany nedovoluje ostatním stranám bojovat o moc formálně ani de facto. Ovšem v tomto systému jsou ostatní strany povoleny, ale jejich funkce je omezená, jsou brány jako strany druhořadé nebo tzv. satelitní

⁵⁷ Československý komunistický režim v letech 1985 – 1989. *Středoevropské politické studie* [online]. Jan Cívín, 2005 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4107/6051>

⁵⁸ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4, str. 102

⁵⁹ Československý komunistický režim v letech 1985 – 1989. *Středoevropské politické studie* [online]. Jan Cívín, 2005 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4107/6051>

strany.⁶⁰ Takové strany existovaly pochopitelně i v Československu, jednou takovou byla Československá strana lidová (ČSL), jejíž prokomunistické křídlo vedené Aloisem Petrem a Josefem Plojharem zajistilo, že ČSL byla zcela pod kontrolou KSČ. Obdobným případem byla i situace s Českou stranou socialistickou (ČSS) a jejím taktéž prokomunistickým křídlem v čele s Emanuelem Šlechtou a Aloisem Neumanem, které svou inklinací ke KSČ přispělo k tomu, aby se z ČSS stal poslušný posluhovač režimu. KSČ tedy byla v Československu hegemonickou stranou se satelitními stranami ČSL a ČSS.⁶¹

⁶⁰ SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. Klasikové společenských věd. ISBN 80-7325-062-4, str. 235

⁶¹ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4, str. 102

3. Sametová revoluce

Nejvýznamnějšími aktéry společenské krize byli studenti. Jejich politická síla nabrala spád na přelomu roku 1988 - 1989. Studenti byli novou generací, která přinesla do společnosti radikální proud a zároveň nezažila Pražské jaro a nebyla jím tím pádem ovlivněna.

Jedním z prvních kroků studentstva byla petice proti vyloučení několika posluchačů pedagogické fakulty v Praze, kvůli jejich účasti na lednových demonstracích. I přesto, že v čele fakulty stál „nejterorističtější“ děkan, petice nasbírala čtvrtinu posluchačů, i když ze strany učitelů byl na podepsané vyvíjen silný nátlak. Nespokojených studentů přibývalo i na jiných fakultách. Snažili se o zrušení výuky marxismu-leninismu. Tito nezávislí studenti, jak se sami označovali, založili organizaci nazvanou Stuha. Studenti sdružení v této organizaci za cíl si kladli přesvědčit posluchače dalších vysokých škol, aby se připojili k akcím odporu proti komunismu.⁶²

První nejdůležitější akcí, kterou nezávislí studenti pořádali, byla vzpomínková manifestace, jež měla připomenout zásah nacistů proti českým vysokým školám ze dne 17. listopadu 1939. Otázka byla, zda ji organizovat samostatně a tím pádem nelegálně, či společně se Socialistickým svazem mládeže. Sice by byla manifestace povolena, ale mohl být ovlivněn její průběh. Studenti požadovali trasu z Albertova, přes Václavské náměstí až do Opletalovy ulice. Městská vysokoškolská rada, která zastupovala Socialistický svaz mládeže, s tímto návrhem nesouhlasila a vyjádřila se tak, že průvod půjde z Albertova na Vyšehrad k hrobu K. H. Máchy. Obě strany vyslovily s touto trasou souhlas.

Nezávislí studenti přistoupili na uzavření kompromisu, ale pouze s organizací, která spravovala vysoké školy, nikoliv se Socialistickým svazem mládeže. Konečné slovo ovšem měly orgány KSČ. Přes prvotní nesouhlas se stanovenou trasou nakonec Městský výbor KSČ v Praze zaujal k celé akci kladný postoj.⁶³

⁶² OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994. Historia nova. ISBN 80-85800-12-8, str. 91 - 92

⁶³ OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994. Historia nova. ISBN 80-85800-12-8, str. 93

Z bezpečnostního hlediska vyhlásil ministr vnitra ČSSR mimořádnou bezpečnostní akci a stanovil náčelníkům jednotlivých správ SNB udržet veřejný klid. Komunističtí funkcionáři K. Kincl, M. Jakeš a M. Štěpán se dohodli, že nesmí dojít z politických důvodů k zásahu. Tady vyvstává otázka, jak měly bezpečnostní síly bez použití násilných prostředků zabránit demonstrantům v průchodu centrem. Nastala neřešitelná situace, kdy funkcionáři nemohli z politických důvodů manifestaci zakázat, zároveň nemohli dovolit, aby došlo k protirežimnímu zvratu. Bezpečnost se snažila manifestaci ovlivnit, a tak nastrčila svého agenta L. Zifčáka, který pronikl do studentského hnutí, kde vytvořil Nezávislé studentské sdružení. Touto organizací podepsal leták, který směřoval trasu pochodu do Opletalovy ulice. Dodnes není známo, proč se Bezpečnost takto zachovala. Všichni tři komunističtí funkcionáři, kteří stanovili, že nesmí dojít k zásahu, odjeli mimo centrum dění. Z toho vyplývá, že nepřikládali celé situaci velký význam.⁶⁴

Nezávislí studenti v žádném případě neplánovali 17. listopadu svrhnout dosavadní režim. Zásadní vliv spojený s pádem komunismu měli občané. Celá manifestace byla již od začátku bojovně naladěna. Dokazovaly to nápisy např. „Zrušte KSCČ, Zrušte StB, Zrušte milici, Nechceme vládu jedné strany“, ale i hesla směřovaná přímo osobám: „Jakeš ven, Štěpán není člověk“ a podobná hesla. Ozývaly se i kladné ohlasy: „Ať žije Havel, Dubček, Ať žije Charta“.⁶⁵

Na Albertově se ujal slova M. Klíma za skupinu nezávislých studentů. Po proslovu M. Klímy a J. Jaskmanického, který sklidil vlnu odporu, pokračovalo asi 50 000 účastníků směrem na Vyšehrad. Ačkoliv dav samovolně zamířil na Václavské náměstí, organizátoři se ze všech sil snažili dohodu dodržet a průvod odkláněli k Vyšehradu. Dohoda tak byla dodržena, ale na Vyšehradě, kde se předpokládalo, že se dav rozejde, zamířil do centra. Účastníci pokračovali přes nábřeží k Národnímu divadlu, kde odbočili na Národní třídu. Od doby, kdy dav opustil Vyšehrad, ztratil i svůj legální ráz. Bezpečnostní složky musely znemožnit pokračování průvodu na Václavské náměstí. Skupina asi 2 000 manifestantů byla na Národní třídě obklíčena z obou stran příslušníky SNB. Zhruba hodinu stáli proti sobě bez jakéhokoliv zásahu. Postoj manifestantů nejlépe vyjadřovalo heslo „Máme holé ruce“. Přátelský postoj

⁶⁴ OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994. Historia nova. ISBN 80-85800-12-8, str. 91 - 94

⁶⁵ OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994. Historia nova. ISBN 80-85800-12-8, str. 94

vyjadřovaly květiny, které dívky dávaly členům bezpečnostních sborů za štíty. Během chvíle ale bylo vše jinak a dav byl brutálním způsobem rozehán.⁶⁶

Československý rozhlas informoval o událostech ze 17. listopadu 1989 v nočním zpravodajském přehledu ve 23:50. Byly řečeny pouze základní údaje, brutalita, ke které na Národní třídě došlo, byla zcela zamlčena. Občané se proto rozhodli využívat rozhlasové stanice jako bylo Rádio Svobodná Evropa, Hlas Ameriky nebo Rádio BBC, neboť na těchto stanicích nebyly události ze 17. listopadu 1989 cenzurovány či zatajovány.⁶⁷

17. listopad

Ráno 17. listopadu se ničím nelišilo od jiných dní. Byl to obyčejný listopadový pátek.

Ve večerních zprávách se obyvatelé dozvěděli o demonstraci na Národní třídě, kterou musela Veřejná bezpečnost rozehnat.

Na 17. listopadu 1989 svolali tzv. nezávislí studenti oficiální vzpomínkovou akci, která neplánovaně vyústila v pád režimu.

7. listopadu 1989 uplynulo 50 let od smutečního průvodu za Jana Opletala, zabitého při protinacistických demonstracích v roce 1939. Veřejné protikomunistické akce se konaly v letech 1988 a 1989 stále častěji, všechny byly policií potlačeny. 17. listopadu 1989 získala demonstrace masivní rozměr a spolu s pozdějšími událostmi způsobila pád komunistického režimu a počátek demokratizace Československa.

První zpráva, která posluchače Čs. rozhlasu informovala o událostech v pátek 17. listopadu 1989 na pražské Národní třídě, byla odvysílána téhož dne v nočním zpravodajském přehledu ve 23.50. Obsahovala základní údaje z oficiálního zpravodajství tiskové agentury ČTK a zcela zamlčela informace o brutálním potlačení studentské demonstrace i o zranění demonstrantů. Hlavním zdrojem necenzurovaných informací se proto pro československé občany 17. listopadu 1989

⁶⁶ OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994. Historia nova. ISBN 80-85800-12-8, str. 97

⁶⁷ Sametová revoluce smetla komunismus, Česko slaví 25 let svobody. *EuroZprávy.cz* [online]. 2014 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/domaci/zivot/106865-sametova-revoluce-smetla-komunismus-cesko-slavi-25-let-svobody/>

a v následujících dnech staly především zahraniční rozhlasové stanice Rádio Svobodná Evropa, Hlas Ameriky a Rádio BBC.⁶⁸

3. 1. Sametová revoluce den po dni

18. listopadu

Následující den poprvé padlo slovo stávka. Studenti pražských vysokých škol a herci pražských divadel zahájili týdenní stávku a navrhli vyhlášení protestní generální stávky na 27. listopad od 12 do 14 hodin. K vysokoškolským studentům se postupně přidávali i studenti a žáci nižších stupňů škol.⁶⁹

Zatímco zahraničními médii se šířila zpráva o ubití studenta Martina Šmída, československá režimní média po čtyřiaadvaceti hodinovém zpoždění tuto zprávu vyvrátila.⁷⁰

19. listopadu

Téměř s 36hodinovým zpožděním příslušníci opozičních skupin jednájí o sdružení všech těchto skupin a snaží se najít společný postup. Na tehdejší Engelsově nábřeží v bytu Václava Havla se postupně scházeli představitelé Obrody, Demokratické iniciativy, Hnutí za občanskou svobodu a další aktéři. Dá se říci, že je lze označit za jakýsi štáb sametové revoluce, kteří se dohodli na vytvoření nového řídicího a reprezentativního orgánu s předběžným názvem Občanské fórum.

Štáb dokázal během odpoledne svolat nejen všechny významné disidenty, ale i zástupce strany socialistické, lidové a komunistické, ba dokonce i lidi z oficiálních struktur či představitele církve. Václav Havel se chopil slova a představil Občanské fórum „jako otevřené opoziční seskupení sdružující občany z nezávislých

⁶⁸ Sametová revoluce smetla komunismus, Česko slaví 25 let svobody. *EuroZprávy.cz* [online]. 2014 [cit. 2019-03-11]. Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/domaci/zivot/106865-sametova-revoluce-smetla-komunismus-cesko-slavi-25-let-svobody/>

⁶⁹ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 66

⁷⁰ ADAMOVÁ, Karolina a Pavel MATES. *České dějiny v datech: 1945-1999*. Praha: Linde, 2000. ISBN 80-7201-216-9, str. 50

i oficiálních struktur”⁷¹ či *snad revoluce str. 68*, které požadovalo změnu politického rázu.

Bratislavská Umělecká beseda byla místem, kde téměř 500 osob převážně zástupci vysokých škol, uměleckých svazů a kulturních institucí vytvořili hnutí *Verejnost' proti násiliu*. Toto hnutí je významově přirovnáváno k našemu Občanskému fóru.⁷²

20. listopadu

Představitelé Občanského fóra informovali divadla a vysoké školy o svém záměru. Podobný cíl má stanovena i *Verejnost' proti násiliu*.

Studenti DAMU spolu se zástupci dalších škol přijali za své cíle Občanského fóra a navíc přidali další a to zrušení 4. článku Ústavy⁷³ o vedoucí úloze KSČ.

Na Václavském náměstí se sešlo více než 100 000 občanů a vyjadřovalo svůj odpor ke komunistickému režimu.⁷⁴

21. listopadu

Tehdejší premiér Ladislav Adamec souhlasil a poprvé se setkal se zástupci protestující veřejnosti. Požadavkem pro setkání se zástupci Občanského fóra bylo, že se uskuteční bez přítomnosti Václava Havla. Premiér Adamec na této schůzi slíbil, že proti demonstrující straně nedojde k žádnému zásahu. Slibem se zavázal prošetřit i zásah na Národní třídě. V tento den na Václavském náměstí z městského rozhlasu zazněl proslov zástupce Občanského fóra, který vyzval občany ke slušnému a demokratickému chování a zároveň je vybídl, aby se nedali a vytrvali. V tento den poprvé veřejně promluvil Občanské fórum.⁷⁵

⁷¹ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejich osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 68

⁷² SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovky jedné politické krize : (od listopadu 1989 do června 1990)*. Praha: Prostor, 2003. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-099-0, str. 484

⁷³ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

⁷⁴ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejich osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 70

⁷⁵ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejich osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 71

22. listopadu

Na doporučení M. Jakeše byly odvolány ozbrojené jednotky Lidových milicí, které byly svolány den předchozí, aby přicestovaly z krajů do Prahy.⁷⁶

Ekonom Václav Klaus z Prognostického ústavu poskytl Občanskému fóru kooperaci. Ředitel ústavu V. Komárek nabídl Občanskému fóru své dva spolupracovníky V. Klause a V. Dlouhého, kteří se zpět nikdy nevrátili.

K ekonomům, kteří podpořili sebevědomí Občanského fóra, se přidali studenti. Ti vyhlásili podporu Občanského fóra a zároveň se označili za jeho součást, ale jen jako autonomní skupina rozhodující se samostatně.

Kolem 16. hodiny začala další demonstrace s neuvěřitelným počtem asi 200 tisíc účastníků. V Bratislavě v tento den proběhla také demonstrace zorganizovaná Verejnost'ou proti násiliu, která čítala 100 tisíc demonstrantů.⁷⁷

23. listopadu

Ministr národní obrany Václavík informoval Ústřední výbor KSČ o připravenosti armády zasáhnout proti opozici a demonstrujícím občanům. Vedení KSČ se následující den domluvilo na nevyužití nabídky a ozbrojené síly nepoužít.

Dělnická strana také ukázala svou sílu. Zaměstnanci ČKD v Praze se nenechali ovlivnit a vzepřeli se vedoucímu tajemníkovi Městského výboru KSČ M. Štěpánovi, který se je snažil nasměrovat proti intelektuálům, studentům. Průvod zaměstnanců ČKD vedený Petrem Millerem se vydal na Václavské náměstí, kde se připojil k ostatním demonstrantům. P. Miller se stal členem Občanského fóra a později dokonce i ministrem.

24. listopadu

24. listopad je dnem, kdy rezignovalo předsednictvo Ústředního výboru KSČ v čele s Milošem Jakešem. Novým generálním tajemníkem byl zvolen nepřítel

⁷⁶ ADAMOVÁ, Karolína a Pavel MATES. *České dějiny v datech: 1945-1999*. Praha: Linde, 2000. ISBN 80-7201-216-9, str. 51

⁷⁷ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 73

známý Karel Urbánek. Nově vzniklé předsednictvo tvořené z neoblíbených politiků veřejnost nepřijala.⁷⁸

Veřejnost se znovu sešla opět na Václavském náměstí, kde poprvé vystoupil i Alexander Dubček. Svým proslovem sklídl Dubček obrovský úspěch, dokonce davem zaznělo „Dubček na Hrad“.⁷⁹

25. listopadu

Na Letenské pláni se sešla v pořadí již pátá demonstrace pořádaná Občanským fórem. Čítala asi 700 tisíc demonstrantů. Počet měst, ve kterých tato veřejná shromáždění probíhala, se stále zvyšoval.

Tehdejší prezident republiky Gustáv Husák udělil amnestii politickým vězňům.⁸⁰

26. listopadu

V Obecním domě v Praze se 26. listopadu sešli představitelé vlády, Národní fronty a Občanského fóra. Václav Havel, zástupce Občanského fóra, předložil jeho jménem požadavky, jako propuštění politických vězňů, odstoupení zkompromitovaných politiků, rezignaci prezidenta do konce revolučního roku, ale i svobodu tisku a informací. Závěrem jednání pozval Havel tehdejšího premiéra L. Adamce na manifestaci konanou na Letné. Ten se na odpoledním shromáždění ujal slova, ale jeho proslov se nedočkal pozitivních reakcí, ba naopak, davem se šířila hesla jako „Už je pozdě“ či „Demise“. Adamce se ve svém proslovu zastal Alexander Dubček. Spolu s ním se ke slovu dostali i bezpečnostní aparát, který se omluvil za zásah ze 17. listopadu. Celou demonstrací se neslo „*Odpouštíme*“.

Vlna kritiky se snesla i na Občanské fórum, především za to, že neumožnili se vyjádřit zástupcům KSČ na letenské manifestaci. To přišlo s novým programem zvaným *Co chceme*. Hlavními cíli tohoto programu jsou - právo, politický systém,

⁷⁸ SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křižovatky jedné politické krize : (od listopadu 1989 do června 1990)*. Praha: Prostor, 2003. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-099-0, str. 484

⁷⁹ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 75

⁸⁰ ADAMOVÁ, Karolina a Pavel MATES. *České dějiny v datech: 1945-1999*. Praha: Linde, 2000. ISBN 80-7201-216-9, str. 51

zahraniční politika, národní hospodářství, sociální spravedlnost, životní prostředí a kultura. Celý program je koncipován spíše do budoucnosti.⁸¹

27. listopadu

Na pondělí 27. listopadu 1989 byla vyhlášena generální stávkou, do níž se zapojila valná část českých i slovenských institucí, podniků, organizací a jednotlivých občanů. Základními dominujícími hesly nesoucími se davem byly „Konec vlády jedné strany” a „Svobodné volby”.⁸²

28. listopadu

Opět dochází k dalšímu jednání představitelů vlády a Národní fronty s opozičními představiteli Občanského fóra a Verejnosti proti násiliu. Tentokrát přišla opozice s radikální vizí. Požaduje zákon o odvolání poslanců, kteří se zpronevěřili svému poslaneckému slibu, a nahradí je jimi vybranými poslanci. Dále trvali na zrušení některých článků ústavy, konkrétně článek 4., 6. a 16. o vedoucí úloze KSČ, o marxismu-leninismu jako jediné státní ideologii a o Národní frontě.⁸³

29. listopadu

Po několikahodinovém zasedání Federálního shromáždění podává jeho předseda Alois Indra svou rezignaci. Události ze 17. listopadu prošetří nově vzniklá parlamentní komise pro dohled těchto událostí. A největším triumfem bylo bezpochyby přijetí ústavního zákona č. 135/1989 Sb.⁸⁴ o zrušení či reformulaci článků 4, 6 a 16. Tímto dnem byla oficiálně zrušena vedoucí úloha KSČ.⁸⁵

⁸¹ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 77 - 80

⁸² MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 81

⁸³ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 82

⁸⁴ Ústavní zákon č. 135/1989 Sb., ústavní zákon, kterým se mění ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

⁸⁵ ADAMOVÁ, Karolina a Pavel MATES. *České dějiny v datech: 1945-1999*. Praha: Linde, 2000. ISBN 80-7201-216-9, str. 51

30. listopadu

Občanské fórum zahájilo každodenní vysílání na rozhlasové stanici Hvězda. Tento den se nestal ničím zcela výjimečným.⁸⁶

1. prosince

Vedení komunistické strany přišlo s novým návrhem akčního programu Za demokratickou společnost v ČSSR. Zároveň vyjádřilo souhlas s politickou pluralitou, ale v rámci obnovené Národní fronty. KSC se rovněž distancovala od řízení Lidových milicí a zasahování do sdělovacích prostředků, kde už stejně neměla žádné slovo.

V politické sféře požadovalo Občanské fórum demisi pěti ministrů, ale na oplátku navrhlo za nového ministra kultury člena komunistické strany. Občanské fórum usilovalo o politický pluralismus a svobodné volby, nikoliv odstranění komunistické strany z politické moci. Funkce OF by měla mít spíše poradní charakter, nikoliv přímý podíl na programu vlády.⁸⁷

2. prosince

Václav Havel vyjádřil v Rudém právu naději, že znovuzrozená KSC vstoupí do pluralitního režimu, stejně jako každá jiná politická strana.

Týž den začaly Lidové milice odevzdávat zbraně do armádních skladů. Příslušný tajemník sekretariátu KSC pak sklad zbraní předal zástupci armády, čímž bylo dovršeno faktické odzbrojení Lidových milic.⁸⁸

3. prosince

Veřejnosti byla představena rekonstruovaná federální vláda, též označovaná jako 15:5. Složení 15 komunistů, 1 socialista, 1 lidovec a 3 nestraníci se nedočkalo úspěchu. Takto sestavenou vládu odmítlo podpořit Občanské fórum.⁸⁹

⁸⁶ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 84

⁸⁷ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 84 - 85

⁸⁸ ADAMOVÁ, Karolina a Pavel MATES. *České dějiny v datech: 1945-1999*. Praha: Linde, 2000. ISBN 80-7201-216-9, str. 51

4. prosince

Původní plán ukončit studentskou stávkou nahradil plán nový. Výzva „Stávkujeme dál!“ byla reakcí na novou federální vládu.

Sídlo Občanského fóra se přestěhovalo z dosavadní Laterny magiky do Špalíčku na Jungmannově náměstí a do prostor tzv. Aurory, dosud obývaných Svazem československo-sovětského přátelství, v ulici 28. října.⁹⁰

5. prosince

Pozměněná vláda České republiky byla nakonec složena z 8 komunistů, 2 socialistů, 2 lidovců a 5 nestraníků. Občanské fórum vyjádřilo podporu osmi ministrům a označilo vládu za krok správným směrem byť s menšími nedostatky.

Občanské fórum se podílelo i na složení federální vlády. Doporučilo jména jednotlivých kandidátů na ministerská křesla. S tím však dosavadní premiér federální vlády Adamec nesouhlasil. V reakci na to oznámil, že nebude stát v čele vlády amatérů a podá demisi.⁹¹

6. prosince

6. prosince se konalo první společné jednání Občanského fóra a Verejnosti proti násiliu s novým vedením KSČ. Iniciátorem jednání „u kulatých stolů“ byli komunisté.

Po ne zcela vydařeném jednání, které trvalo pouhých 13 minut, oznámil premiér Ladislav Adamec v televizi svou demisi.⁹²

7. prosince

V odpoledních hodinách předložil Ladislav Adamec oficiálně svou demisi. Jako svého nástupce označil Mariána Čalfu. I přes neúplné doporučení Občanského fóra byl Čalfa zvolen premiérem federální vlády.⁹³

⁸⁹ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 86

⁹⁰ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 87

⁹¹ OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994. Historia nova. ISBN 80-85800-12-8, str. 117

⁹² OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994. Historia nova. ISBN 80-85800-12-8, str. 118

Nikdo v tu chvíli nevěděl, jak se zachová armáda. Schůzka Václava Havla, zástupce Občanského fóra, s novým ministrem obrany Miroslavem Vackem skončila vzájemnou dohodou. Generál ujistil, že armáda nezakročí, a opozice reagovala tím, že si nepřeje rozvrat.

8. prosince

V Bratislavě se nesl tento den ve znamení odvolání dosavadního předsedy slovenské vlády a následné rezignace 11 poslanců.

Pro Občanské fórum tento den nebyl zrovna šťastným. Zasedací místnost měl opustit jeden z představitelů Obrody, která si zakládala na nezávislosti Občanského fóra. Tuto politickou sílu a nové vedení KSČ podpořil signatář Charty 77 Zdeněk Mlynář žijící v exilu. Z obav z rozkladu přišel Václav Havel se svou demisí. Plénium zaujalo odmítavý postoj a rozhodlo se demisí vůbec nezabývat. Zároveň tím podpořilo Havla jako kandidáta na prezidentský úřad.⁹⁴

Zástupci Občanského fóra se sešli se zástupci jednotlivých opozičních stran. Jednali o vládě, o dalším vývoji, ale i o otázce, kým nahradit v prezidentském křesle dosavadního prezidenta Gustáva Husáka. Všichni zúčastnění se ve svých odpovědích shodli a zaujali odmítavý postoj ke KSČ. Dosavadní bilaterální charakter při diskuzích Občanského fóra s vládními představiteli byl nahrazen multilaterálním. Multilaterálním jednáním rozhodovaly opoziční politické strany včetně Občanského fóra. Tato jednání bývají označována jako „jednání u kulatých stolů“⁹⁵.

9. prosince

„Rozhodující politické síly“, jak se nazývaly strany - Československá strana lidová, Československá strana socialistická a Socialistický svaz mládeže, nahradily

⁹³ ADAMOVIČ, Karolina a Pavel MATES. *České dějiny v datech: 1945-1999*. Praha: Linde, 2000. ISBN 80-7201-216-9, str. 52

⁹⁴ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 92 - 93

⁹⁵ Jednání u kulatých stolů se vyznačuje především otevřenou diskuzí, při které jsou všichni účastníci na stejné úrovni. Nikdo nestojí v čele stolu. Účastníci jsou považováni za rovnocenné partnery. Záměrem je, aby každý účastník měl stejný vliv a mohl mluvit bez cenzury.

KSČ jako politickou sílu. Toho si byl vědom i komunistický premiér Čalfa, který měl za úkol sestavit novou vládu.⁹⁶

10. prosince

Jmenování ministři v dopoledních hodinách odjeli na Hrad, aby stvrdili podpisem prohlášení k rukám komunistického prezidenta.

Na manifestaci konající se na počest Dne lidských práv, kde jinde než na Václavském náměstí, informoval herec Jiří Bartoška o abdikaci prezidenta Gustáva Husáka. Občanské fórum navrhovalo člověka „čestného, poctivého, moudrého“. Než dokončilo svůj proslov, dav nadšeně skandoval „Havel, Havel!“⁹⁷

Revoluce nesametová

Slovenská národní rada jmenovala 12. prosince novou vládu. Tvořilo ji několik subjektů - Komunistická strana Slovenska získala 6 míst, s 9 místy se spokojili nestraníci a 2 místa byla ponechána obnovené Demokratické straně a Straně slobody.⁹⁸

17. prosince se konal mimořádný sjezd Komunistické strany Slovenska. Stávajícím členům vedení dočasně přerušil členství ve straně, i když to většinou znamenalo následné vyloučení. Komunistická strana dospěla k úsudku, že je nezbytná její transformace na moderní levicovou stranu.

19. prosince přišla nová vláda s programem, který měl za cíl obnovit demokracii a politickou pluralitu. Zároveň vznesla požadavek na brzké svobodné demokratické volby a posílení oblasti soukromého podnikání.⁹⁹

Na české scéně se mimořádný sjezd KSČ konal až 20. - 21. prosince. Bylo zvoleno nové vedení, nový předseda, kterým se stal staronový Ladislav Adamec, ale i nový program, kde se strana zavázala k dodržování demokratického režimu.¹⁰⁰

⁹⁶ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 93 - 94

⁹⁷ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 94

⁹⁸ ADAMOVIČ, Karolína a Pavel MATES. *České dějiny v datech: 1945-1999*. Praha: Linde, 2000. ISBN 80-7201-216-9, str. 52

⁹⁹ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 94 - 95

28. prosince byly přijaty revoluční zákony, které umožňovaly odvolání některých poslanců nebo zvolení/dosazení nových poslanců schválených Občanským fórem. Předsedou Federálního shromáždění byl zvolen Alexander Dubček. Místopředsedou pak Stanislav Kukrál, který do té doby působil ve funkci předsedy.¹⁰¹

Důležitým datem je zajisté 29. prosinec 1989, kdy Federální shromáždění veřejným hlasováním jednomyslně zvolilo nového prezidenta Československé socialistické republiky, koho jiného než Václava Havla. K tomuto dni ukončili středoškolští a vysokoškolští studenti stávkou.¹⁰²

Až od 10. prosince mluvíme o období opravdu revolučním, někdy označovaném jako začátek revoluce nesametové. Federální shromáždění, můžeme říci, že bylo pod nátlakem donuceno přijmout zákon o odvolání poslanců a následném dosazení poslanců nových. Z hlediska morálky bylo toto jednání zcela v pořádku, zvláště v porovnání s tím, jak se choval komunistický režim, ale z hlediska demokracie se jednalo o revoluční akt s tím rozdílem, že měl podobu zákona.¹⁰³

3. 2. Sametová revoluce na Slovensku

Pro Českou republiku je 17. listopad 1989 dnem boje za demokracii. Naproti tomu pro naše slovenské sousedy tento den není tak podstatný. Demonstrace 17. listopadu se odehrávala v Praze, zejména na Národní třídě, ale na Slovensku se nedělo téměř nic.

Studenti Vysoké školy múzických umění také vyšli do ulic, ale už 16. listopadu. Požadovali především dialog s vládnoucí mocí.

S demonstrací 17. listopadu v centru Prahy můžeme srovnat demonstraci, kterou Slovensko zažilo už 25. března 1988. Slováci bojovali za náboženskou

¹⁰⁰ ADAMOVÁ, Karolína a Pavel MATES. *České dějiny v datech: 1945-1999*. Praha: Linde, 2000. ISBN 80-7201-216-9, str. 53

¹⁰¹ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 95

¹⁰² SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize : (od listopadu 1989 do června 1990)*. Praha: Prostor, 2003. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-099-0, str. 490

¹⁰³ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 96

svobodu. Taktéž se neobešla bez násilí policie. Ve všech ohledech připomínala slovenská demonstrace tu českou. Lidé se podepisovali pod tzv. svíčkovou manifestaci, která pro Slováky byla přednější než Charta 77, která postrádala náboženské požadavky. To můžeme vidět i na tom, že Chartu podepsalo jen několik desítek lidí, oproti tomu svíčkovou manifestaci podepsalo sto tisíc lidí. Svíčková manifestace měla hájit náboženská, ale i obecně občanská práva. Byla však tvrdě rozehnána 23. března 1988. Svíčková manifestace se stala na Slovensku symbolem odporu proti komunismu.

Většina členů opozice byla seskupena ve Verejnosti proti násiliu, což byla slovenská obdoba našeho Občanského fóra. Ale i na Slovensku jsme mohli najít Občanské fórum a to v Košicích.

Verejnost proti násiliu v Bratislavě organizovala jeden protest za druhým. 29. listopadu revolučního roku přišla s tím, že revolucionáři půjdou pěšky do Rakouska. Toto gesto znamenalo velký přelom. Obyvatelé Bratislavy byli první v Československu, kdo symbolicky překročil železnou oponu západním směrem. V návaznosti na to 10. prosince, na Mezinárodní den lidských práv, pronesl Jan Budáj památný výrok „Ahoj Evropo!“ Tato událost představuje konec železné opony rozdělující Evropu na dva bloky - západní a východní.

Významnou osobností v této době na Slovensku byl Vladimír Mečiar. 17. listopad znamenal začátek konce federace. Jak v Čechách, tak na Slovensku bylo potřeba vyřešit politickou stránku. Nejdůležitějším postem celé státní správy byl post ministra vnitra, do jehož správy spadala i dokumentace Stb. Vladimír Mečiar okouznil všechny svými znalostmi, ale nikoho nezarazilo, kde k nim podnikový právník přišel. Mečiar se stal nejvlivnějším mužem Slovenska a stojí za osamostatněním Slovenska a vývojem v následných prvních letech Slovenské republiky.¹⁰⁴

Pro Slovensko nebyl 17. listopad nutně přelom k lepšímu. S tímto obdobím si slovenští občané spíše pojí hospodářskou stagnaci a propad životní úrovně.¹⁰⁵

¹⁰⁴ Sametová revoluce se neodehrála jen v Česku. Na Slovensku byla pořádně komplikovaná. *EuroZprávy.cz* [online]. 2018 [cit. 2019-03-12]. Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/zahranicni/eu/240030-sametova-revoluce-se-neodehrala-jen-v-cesku-na-slovensku-byla-poradne-komplikovana/>

¹⁰⁵ Co pro Slováky znamená 17. listopad? Náš nejbližší soused vnímá svátek poněkud vlažně. *EuroZprávy.cz* [online]. 2018 [cit. 2019-03-12]. Dostupné z:

4. Sametová revoluce v Českých Budějovicích

4. 1. Charakteristika

Českokobudějovický okres vznikl v roce 1960, kdy došlo ke spojení tří samostatných okresů - České Budějovice, Trhové Sviny a Týn nad Vltavou. Nově vzniklý okres České Budějovice se rozprostíral na rozloze nad 1 600 km². Svou rozlohou se řadí na druhé místo ve velikosti okresů v Jihočeském kraji. Jihovýchodní hranice okresu sousedí s Rakouskem. Nejvyšším bodem je vrchol hory Vysoká v Novohradských horách (1 034 m. n. m.). Naopak nejnižším bodem je údolí řeky Vltavy u Týna nad Vltavou (343 m. n. m.)¹⁰⁶ Charakteristickým pro českokobudějovický je jeho povodí. Územím protéká nejznámější řeka Vltava. Jeden z jejích přítoků tvoří řeka stropnice, který bývá často zdrojem záplav, neboť přivádí vodu z Novohradských hor. Více známým přítokem Vltavy je Malše, která se do ní vlévá přímo v Českých Budějovicích. Českokobudějovický okres je známý i díky početnosti rybníků, nejznámějším z nich je Bezdrev u Hluboké nad Vltavou.¹⁰⁷

Největším městem českokobudějovického okresu jsou jak jinak České Budějovice. Vznik královského města je datováno do období šedesátých let 13. století konkrétně v roce 1 265, kdy Přemysl Otakar rozhodl o jeho vzniku. Následně po svém vzniku byly označeny České Budějovice za mocensky a hospodářsky významné město jižních Čech.¹⁰⁸

V roce 1991 žilo v Českých Budějovicích 97 243 obyvatel. V tomtéž roce žilo v českokobudějovickém okrese 173 386 obyvatel, z toho nepočtenější aglomerace představují města: Týn nad Vltavou, Hluboká nad Vltavou, Lišov, Borovany, Ledenice, Trhové Sviny a Nové Hrady.¹⁰⁹

<https://eurozpravy.cz/zahranicni/eu/207040-co-pro-slovakys-znamena-17-listopad-nas-nejblizsi-soused-vnima-svatek-ponekud-vlazne/>

¹⁰⁶ Charakteristika okresu České Budějovice. *Český statistický úřad* [online]. 2016 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xc/charakteristika_okresu_cb

¹⁰⁷ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v českých obcích, městech a regionech, aneb, 25 let poté*. V Českých Budějovicích: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2014. ISBN 978-80-87472-75-0, str. 5

¹⁰⁸ Historie a současnost. *Budějce.cz* [online]. 2019 [cit. 2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.budejce.cz/o-meste/historie-a-soucasnost>

¹⁰⁹ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v českých obcích, městech a regionech, aneb, 25 let poté*. V Českých Budějovicích: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2014. ISBN 978-80-87472-75-0, str. 5

4. 2. Před rokem 1989

Počátkem osmdesátých let začala výstavba Jaderné elektrárny Temelín ležící kousek od města České Budějovice. S touto výstavbou přišla spousta změn. Sídliště se začala rozrůstat, zvýšila se kriminalita, aj. Doba se měnila. Občané sami pociťovali jakousi změnu. K tomu jim přispěla i neobvyklá exploze v krajském městě. Exploze proběhla 28. října 1986 mezi třetí a čtvrtou hodinou ranní v parčíku na Lidické třídě. Přímo mezi budovami jihočeského Krajského výboru Komunistické strany Československa, jihočeského Krajského národního výboru a Muzeem dělnického revolučního hnutí jižních Čech. Bezpečnostní složky si s vyjasněním informací ohledně exploze daly mnoho práce. Nakonec přišly s tím, že pravděpodobně nešlo o úmysl někomu ublížit. Nakonec byli obviněni pouze dva lidé. Prvním podezřelým byl středoškolský učeň Rostislav Šimeček, obviněný z výroby a držení výbušnin. Druhým podezřelým se stal lešenář Pavel Podaný, též obviněný z výroby a držení výbušnin a mimoto i rozněcovadel. Vše jim bylo zprvu zabaveno, na přelomu ledna/ února zase navraceno. Kromě Českých Budějovic došlo k explozi v Plzni, v Pelhřimově a v Ústí nad Labem. Konec vyšetřování explozí přinesl až konec roku 1989, především listopad, do té doby se viníci nenašli.¹¹⁰

Důležitým dokumentem se stala Zpráva ze schůze předsednictva Jihočeského krajského výboru KSČ ze dne 3. března 1988. Tento dokument vytvořila Krajská správa Sboru národní bezpečnosti a byl jakýmsi vhledem do dění ve společnosti.¹¹¹

Velmi aktivně pracovala před rokem 1989 Státní bezpečnost. Státní bezpečnost usilovala o kontrolu celé společnosti. Přitom využívala služeb svých důvěrníků a tajných spolupracovníků. Účelem bylo zjištění veškerých veřejných i zcela soukromých aktivit občanů. Společnost se členila dle druhu problematiky na jednotlivé okruhy, například průmysl, mládež, sport, kultura, boj proti opozici nebo špionáži, kde každou oblast spravoval speciálně k tomu určený policejní útvar. Za rok 1987 řešila celkem 69 případů, z toho bylo zahájeno pouze třináct trestních stíhání. Dále pak 169 občanů bylo pod zvýšenou pozorností Státní bezpečnosti. Mimoto se Státní bezpečnost ostře zaměřila na občany cestující na Západ či do Jugoslávie, nebo na emigranty. Pro zajímavost, v roce 1987 z jižních Čech vyjelo

¹¹⁰ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Česká města a okresy v letech 1989-1990*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú., 2016. ISBN 978-80-7556-011-7, str. 30

¹¹¹ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách II: Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7, str. 16

10 040 osob do Rakouska a Spolkové republiky Německo, do Jugoslávie vycestovalo 10 481 Jihočechů. Z počtu více jak dvaceti tisíc lidí se nevrátilo 88 osob, a tak i nadále zůstává migrace problémem převážně pro příslušné orgány, neboť 88 osob z tak velkého počtu není až tak závratným číslem. Tyto informace přinesla již zmíněná Zpráva ze schůze předsednictva JKV KSČ. Systém Státní bezpečnosti fungoval v celé řadě úrovní, přes centrální až po okresní oddělení Stb. Například Státní bezpečnost v Českých Budějovicích ke konci října 1989 měla ve své evidenci 629 agentů (z toho 333 na okresech), 498 důvěrníků (319 na okresech) a 4 rezidenty, ti byl jen na okresech.¹¹²

V poslední části zprávy byla zmíněna hospodářská a obecná kriminalita. V oblasti hospodářské kriminality bylo největším problémem rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví. Zpráva konstatovala z pohledu obecné kriminality, že došlo ke snížení počtu trestných činů. Zároveň ale klesla i jejich objasněnost. Rizikem se nezdáli být ani občané cikánského původu, soudě dle citace v knize *Sametová revoluce v jižních Čechách*, že „podíl osob cikánského původu na kriminalitě je nízký a není problémem“. I proto patřil Jihočeský kraj mezi bezpečné a politicky nejkolidnější kraje.¹¹³

Zpráva z 15. září 1988 poukazovala na vnitřní krizi komunistické strany. První pololetí tohoto roku přinesl komunistické straně pouhých 734 kandidátů, což bylo 39 % z plánovaného ročního cíle. Převážně u mladé generace nebyl zájem o členství ve straně. Mezi důvody patřily nepřitažlivost pracovního zařazení, zastaralé stroje v podnicích, nedostatky v odměňování, ale hlavně nezájem o politickou angažovanost a další politické vzdělávání. Příkladem nezájmu mladých lidí o členství v KSČ jsou pohovory o vstupu do KSČ vedené základní organizací v podniku Gama České Budějovice, kde se dotazovali 28 mladých dělníků. Výsledkem bylo odmítnutí všech zúčastněných dělníků.

¹¹² VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v českých obcích, městech a regionech, aneb, 25 let poté*. V Českých Budějovicích: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2014. ISBN 978-80-87472-75-0, str. 43

¹¹³ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách II. Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7, str. 18 - 19

Jak je patrné, už v tomto roce dochází k postupnému rozkladu stranických struktur. Nedařilo se plnit plánované cíle z hlediska přijímání nových členů. Hlavní příčinou byl nezájem o členství v komunistické straně.¹¹⁴

4. 3. Rok 1989

Rok 1989 znamenal pro Československo poslední etapu socialistického režimu. Již z předchozího roku je zřejmý postupný úpadek komunistického režimu, který si někteří komunisté báli přiznat. Ve všech oblastech společnosti sklízela KSČ jen samé neúspěchy.

Jistá dekadence byla znát i v oblasti hospodářství, kde KSČ sklízela řadu neúspěchů, zejména v nejednotném postoji strany k prosazování hospodářských reforem a celkové přestavbě hospodářských mechanismů. Zhoršující se hospodářskou situaci u nás už potvrzoval jen fakt porovnání pultů prodejen v tuzemsku a u našich západních sousedů. Tato pravda rozšiřovala nespokojenost mezi občany a jen dále zvyšovala aktivitu opozičních struktur. Ovšem i v této době a za těchto podmínek se Jihočeský kraj řadil spíše k těm pokojnějším regionům, kde nebyla nespokojenost tak výrazná.¹¹⁵

Na červencové schůzi se projednávalo působení opozičních skupin. Hned úvodem byla tato informace vyvrácena s tím, že v Jihočeském kraji neexistují žádné opoziční skupiny. Působili zde pouze jednotlivci, kteří netvořili žádnou skupinu. Jediným signatářem Charty 77 v okrese České Budějovice byl Tomáš Tvaroch.¹¹⁶

Další krize, která potkala KSČ v roce 1989, byla jednoznačně ta generační. Konzervativní křídlo komunistické strany dosahovalo vesměs důchodového věku, tím pádem vzrůstal zájem o participaci z řad mladé generace KSČ. Strana nebyla na

¹¹⁴ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách II: Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7, str. 19 - 25

¹¹⁵ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách II: Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7, str. 27

¹¹⁶ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách II: Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7, str. 39

první pohled, tak jednotná, jak se zdála, obsahovala totiž mnoho frakcí s odlišnými názory a odlišnou perspektivou zejména u mladé generace.¹¹⁷

Síla Komunistické strany Československa je dána Ústavou z roku 1960. V roce 1989 měla KSČ silné zastoupení i v krajském městě České Budějovice. Mezi hlavní aktéry patří Jihočeský krajský výbor KSČ Okresní výbor KSČ. Síla Komunistické strany se odrážela i mimo politickou scénu. Organizace KSČ působily v podnicích, závodech, školách či jiných organizacích, díky kterým KSČ mohla řídit jejich chod a tím pádem posilovat svou vedoucí úlohu ve společnosti.¹¹⁸

Jihočeský krajský výbor KSČ sídlil na rohu Lidické a Mánesovy třídy. Okresní výbor KSČ na rohu Jeronýmovy ulice a Žižkovy třídy v Českých Budějovicích. Komunistická strana Československa řídila i orgány státní správy a místní samosprávy. Pod vládu KSČ spadal krajský, okresní a městský národní výbor. Krajský národní výbor sídlil na Lidické třídě, Okresní národní výbor pak na rohu ulice Norberta Frýda a ulice Kanovické a Městský národní výbor zaujímal prostory radnice na tehdejším Žižkově náměstí. Českobudějovické bezpečnostní složky - Sbor národní bezpečnosti a Státní bezpečnost se nacházely na třídě maršála Malinovského. Dále pod právu komunistické strany spadaly: Dům politické výchovy, Krajská politická škola, Socialistický svaz mládeže, Krajský dům pionýrů a mnohé další. KSČ ovládla i sdělovací prostředky. Jihočeská pravda se stala tiskovým orgánem Komunistické strany Československa, která zároveň řídila i Český rozhlas v Českých Budějovicích. Všechny tyto vyjmenované a mnohé další orgány ovládala přímo Komunistická strana Československa.¹¹⁹

Proti této zdánlivě mohutné a neporazitelné síle KSČ stáli vysokoškolští studenti, zaměstnanci Jihočeského divadla a jiných kulturních institucí, ale i řadoví občané, kteří neměli takovou možnost ovlivnit státní složky. Hlavní překážkou byl

¹¹⁷ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách II. Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7, str. 41

¹¹⁸ PETRÁŠ, Jiří. *Výběrová edice pramenů k roku 1989 ze sbírek Jihočeského muzea v Českých Budějovicích: Selective edition of sources to 1989 from the collections of the South Bohemian Museum in České Budějovice*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2018. Jihočeský sborník historický. ISBN 978-80-87311-92-9, str. 19

¹¹⁹ PETRÁŠ, Jiří. *Výběrová edice pramenů k roku 1989 ze sbírek Jihočeského muzea v Českých Budějovicích: Selective edition of sources to 1989 from the collections of the South Bohemian Museum in České Budějovice*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2018. Jihočeský sborník historický. ISBN 978-80-87311-92-9, str. 20 - 23

fakt, že se museli obejít bez jakýchkoliv sdělovacích prostředků, tím je myšleno tiskových, rozhlasových či televizních médií.¹²⁰

4. 4. Sametová revoluce

V pátek 17. listopadu se v Českých Budějovicích nic zvláštního nedělo. Nikde nebyl žádný náznak demonstrace. Sdělovací prostředky o pražské demonstraci a událostech kolem ní zarytě mlčely nebo poupravily zprávy k obrazu svému. Informace na jih přicházely prostřednictvím studentů či občanů účastnících se demonstrace nebo těch, kteří Prahu navštívili. Jako zdroj též sloužila rakouská státní televize, na jihu Čech běžně naladitelná.¹²¹

20. listopadu

Jedním z těch, kdo se stali zdrojem informací, byl i Antonín Vidlák, student, který spolu s kolegy se místo výuky vydal do Prahy. Jeho cílem bylo zjistit, jaká je ve skutečnosti pravda a co se v Praze děje. Získal zde materiály především letáky od pražských studentů. Následující ráno probudil vysokoškolské studenty bydlicí na koleji celokolejní rozhlas, ve kterém bylo předčítáno právě z těchto letáků.¹²²

Vysokoškolští studenti, herci Jihočeského a Malého divadla, zaměstnanci Jihočeského muzea a jiní podepisovali petice na podporu studentů a na podporu vyšetření zásahu bezpečnostních složek na Národní třídě. Z následného setkání studentů a profesorů v menze vysokoškolských kolejí nevzešlo nic konkrétního. Druhého setkání, které se konalo na pedagogické fakultě, se zúčastnili mimo jiné i zástupci pražských studentů. Ti především referovali o událostech v Praze i o její aktuální situaci a přednesli své závěrečné prohlášení. Nově vytvořený stávkový výbor se ztotožnil s požadavky pražských vysokoškoláků.

¹²⁰ PETRÁŠ, Jiří. *Výběrová edice pramenů k roku 1989 ze sbírek Jihočeského muzea v Českých Budějovicích: Selective edition of sources to 1989 from the collections of the South Bohemian Museum in České Budějovice*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2018. Jihočeský sborník historický. ISBN 978-80-87311-92-9, str. 23

¹²¹ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Česká města a okresy v letech 1989-1990*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú., 2016. ISBN 978-80-7556-011-7, str. 33

¹²² VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách II. Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7, str. 64 - 65

20. listopadu byl na českobudějovickém nádraží vyvěšen leták, který vyzýval občany k účasti na generální stávce 27. listopadu 1989 od 12:00 hodin. Pod letákem byli podepsáni sami hlavní iniciátoři celé stávky – studenti. Přesunu informací z centra do jižních Čech se snažil režim zabránit. Nepodařilo se, a tak i na jih pronikaly letáky s prohlášením činohry Národního divadla, pracovníků České televize, aj.

Vlakové nádraží v Českých Budějovicích se stalo jakýmsi zprostředkovatelem pro šíření svobodných informací na jih Čech.

20. listopadu přijali herci a zaměstnanci Malého i Jihočeského divadla, i přes odpor ze strany KSČ, rozhodnutí, kterým se připojili ke stávce pražských divadel do konce týdne.¹²³

21. listopadu

Tímto dnem byl definitivně zřízen vysokoškolský stávkový výbor obou budějovických fakult. Studenti Pedagogické fakulty, Provozně-ekonomické fakulty a Vysoké školy zemědělské zahájili stávku. Studenti Pedagogické fakulty měli s protirežimními aktivitami a psaním článků praxi, neboť vedli studentský časopis Kalamář.¹²⁴

V prostorách vysokoškolských kolejí se sešlo na 1500 studentů a pedagogů a informovalo o pražském zásahu bezpečnostních sil na Národní třídě. Zároveň poukázali na zkreslené informace v Rudém právu, vyzvali občany ke čtení Mladé fronty a doporučili poslouchat Svobodnou Evropu, která jako první zásah odsoudila.

Průvod studentů spolu s divadelníky vyrazil na Žižkovo náměstí. Jednalo se o první českobudějovickou demonstraci, které se účastnily zhruba 4 000 lidí. Během demonstrace se předčítaly různá provolání a prohlášení.

¹²³ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách II. Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7, str. 65

¹²⁴ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách II. Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7, str. 67

Podniky také odsoudily zákrok bezpečnostních složek proti studentům. Revoluce se tak přenášela do výrobní oblasti. Podniky stále více podporovaly připravující se stávkou plánovanou na 27. listopad.¹²⁵

22. listopadu

Tímto dnem odstartovalo svou činnost českobudějovické Občanské fórum (OF). V čele budějovického fóra stál RNDr. Mojmír Prokop. Ten vystupoval na všech konaných manifestacích a hovořil o cílech českobudějovického OF. Komentoval také politickou situaci v kraji i v zemi.

Na náměstí se shromáždilo zhruba 10 000 občanů a tady byl poprvé vznesen požadavek na odstoupení některých představitelů komunistické strany ze stranických a státních funkcí. Státní bezpečnost na celou akci dohlížela. I když počítala s výrazně nižší účastí pouze 4 000 osob, tím hlavním bylo, že se jednalo o akci úředně povolenou s protistátním charakterem.¹²⁶

23. listopadu

Jednání mezi zástupci studentů a zástupci stranických a státních orgánů se uskutečnilo na poli Krajského výboru Národní fronty.

Manifestace přilákala o pět tisíc víc lidí než den předchozí. Zúčastnilo se jí přes 15 000 lidí. Část demonstrantů se přesunulo do všesportovní haly, kde se proti sobě postavili představitelé studentů a představitelé stranické a státní moci.¹²⁷

24. listopadu

24. listopad se stal pro českobudějovické Občanské fórum důležitým dnem. Poprvé po dobu jeho existence dochází k setkání představitelů budějovického OF s občany města.

¹²⁵ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách II. Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7, str. 69

¹²⁶ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Česká města a okresy v letech 1989-1990*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú., 2016. ISBN 978-80-7556-011-7, str. 34

¹²⁷ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách II. Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7, str. 72

Na Žižkově náměstí se sešlo na 30 000 občanů. Jednalo se tak o nejpočetnější shromáždění konané v prvním revolučním týdnu.¹²⁸

25. listopadu

První zachovaný projev byl právě z 25. listopadu. Tento vyzývající projev připomněl i na historické osudové osmičky rok 1948 a rok 1968. Na závěr celého projevu bylo vyřčeno heslo „PRAVDA ZVÍTĚZÍ!”¹²⁹

27. listopadu

Na Žižkově náměstí v Českých Budějovicích se konala ohlášená generální stávka. Neskutečný počet demonstrantů se vyšplhal až k 50 000 občanům. Vystupovali řečníci se svými proslovy a vyzývali k podpoře studentů a OF. Se svými projevy předstoupili tři zástupci z řad komunistů - předseda krajské kontrolní a revizní komise KSČ, předseda Městského národního výboru a předseda Okresní odborové rady. Dav je skandováním a hlasitými protesty vyprovodil z pódia. Jinou reakci ani nikdo nečekal.¹³⁰

Na přelomu revolučního měsíce listopadu a prosince se začala bortit železná opona. Likvidace zátarasů, jakožto pozůstatků po studené válce, na československých hranicích mezi Československem a Německem či Rakouskem vedla k otevření hranic. To umožnilo volný pohyb lidí mezi těmito zeměmi.¹³¹

Konec vlády jedné strany a změna režimu přinesly bujaré oslavy, při nichž byly zničeny pamětní desky, figury nebo sochy. Nepřežily sochy Vladimíra Iljiče Lenina a socha Klementa Gottwalda, která byla zničena při oslavách 29. prosince 1989. Tímto aktem a svržením pěticipé hvězdy z radniční věže skončilo jedno nepřilíš oblíbené období v historii města.¹³²

¹²⁸ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách II. Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7, str. 73

¹²⁹ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Česká města a okresy v letech 1989-1990*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú., 2016. ISBN 978-80-7556-011-7, str. 35

¹³⁰ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách II. Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7, str. 74 - 75

¹³¹ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Česká města a okresy v letech 1989-1990*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú., 2016. ISBN 978-80-7556-011-7, str. 39

¹³² VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Česká města a okresy v letech 1989-1990*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú., 2016. ISBN 978-80-7556-011-7, str. 41

4. 5. Po roce 1989

V lednu následujícího roku se sešli představitelé Občanského fóra z celého kraje, aby vyřešili obsazení národních výborů tak, aby byly v souladu s novou politickou situací.¹³³

Změnou prošly i názvy ulic i náměstí. Většinou se jim vracely jejich původní názvy. Svůj název dostalo i českobudějovické náměstí podle zakladatele města České Budějovice – krále Přemysla Otakara II. Z náměstí 1. máje se opět stalo Senovážné náměstí. Třídě maršála Malinovského se vrátil její název Lannova třída a ze třídy Rudé armády se stala Rudolfovska třída. Změnou názvů prošla i řada dalších ulic a nejenom ulic, ale i uliček, veřejných prostranství nebo dokonce gymnázium. Toto pojmenování přetrvává dodnes.

Podstatným dnem se stal 29. květen 1990, kdy do Českých Budějovic zavítal prezident Václav Havel. Jeho proslov sledovalo téměř 50 000 občanů.

Reformou prošly i českobudějovické vysoké školy. Byl zahájen proces zřízení Jihočeské univerzity. Dosavadní Pedagogická fakulta a Vysoká škola zemědělská zůstaly zachovány. K nim přibyla Zdravotně-sociální fakulta a Fakulta bohoslovecká.

¹³⁴

Komunální volby konané na podzim roku 1990 přinesly kromě ukončení činnosti Jihočeského krajského národního výboru také nástup nového budějovického primátora Ing. Jaromíra Taliře. K politické moci se po volbách dostaly malé strany a pro zástupce Občanského fóra nezbylo v radě ani jedno volné místo.

Ani Českých Budějovicím se nevyhnul proces restitucí či malá, velká a především kupónová privatizace. I zde docházelo k využívání nic netušících občanů. Naivní občané, zmatení masivní kampaní v médiích, skupovali akcie, aniž by si oni, právě tak jako zákonodárny orgány, uvědomovali, že doposud nebyla provedena žádná zákonná úprava o obchodu s akciemi.¹³⁵

¹³³ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách II. Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7, str. 83

¹³⁴ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách II. Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7, str. 85 - 88

¹³⁵ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách II. Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7, str. 89 - 92

5. Samospráva po roce 1989

Pád komunistického režimu koncem roku 1989 znamenal vypořádání se s otázkou česko-slovenských vztahů a nového státoprávního uspořádání. V této souvislosti se stal velice důležitým zákon č. 135/1989 Sb.¹³⁶, kde byl z ústavy odstraněn článek o vedoucí úloze KSČ a ustanovení o marxismu-leninismu jako státní ideologii. Dalším ústavním zákonem z roku 1989 bylo umožněno kooptovat nové poslance Federálního shromáždění a národních rad na místa nově uvolněná díky zhroucením komunistického režimu. Důležitým posunem vpřed bylo zmocnění pro národní rady přijímat ústavní zákony v rámci svých záležitostí. Můžeme tudíž hovořit o novém republikovém ústavním zákonodárství od března roku 1990.

Otázka státoprávního charakteru vyplula také na povrch. Převážná část české i slovenské veřejnosti se shodly na udržení Československa, přesto odpovědi, v čem má společný stát spočívat, byly odlišné. Češi usilovali o jeden silný stát, za to Slováci upřednostňovali spolek států, který se má dohodnout na vzájemném soužití. Tento odlišný postoj se projevil při projednávání zákona o změně státu v březnu roku 1990. V dubnu téhož roku byl přijat nový název státu - Česká a Slovenská federativní republika. Kompetence federace v oblasti federace a republik byly poprvé upraveny v ústavním zákoně č. 556/1990 Sb.¹³⁷, který svěřil mnoho kompetencí z dosud federální sféry pod správu republik.¹³⁸

Rok 1990 též znamenal krizi v souvislosti s projednáváním kompetenčního zákona. Ten dále omezoval federální pravomoci. Oblast zahraniční politiky a obrany přesunul z působnosti federace do působnosti republik. Tento zákon znamenal pro slovenskou stranu jakési „rozvolňování“ společného státu. Proto v roce 1991 z důvodu vzrůstajících rozporů mezi republikami a silícího nebezpečí rozpadu federace byl přijat ústavní zákon č. 327/1991 Sb.¹³⁹ o referendu, dle kterého mohla republika vystoupit z federace jen na základě referenda.

¹³⁶ Ústavní zákon č. 135/1989 Sb., ústavní zákon, kterým se mění ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

¹³⁷ Ústavní zákon 556/1990 Sb., ústavní zákon, kterým se mění ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci

¹³⁸ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1, str. 473

¹³⁹ Ústavní zákon č. 327/1991 Sb., ústavní zákon o referendu

Nově zvolená strana Slovenska - Hnutí za demokratické Slovensko, předložila návrh Smlouvy mezi Českou a Slovenskou republikou o společném státním svazku. S tímto návrhem česká strana nesouhlasila. Ta akceptovala buď funkční federaci, nebo vytvoření dvou nezávislých států.

1. září 1992 byla na Slovensku přijata Slovenskou národní radou Ústava Slovenské republiky. Ústava ještě uznávala federaci, ale počítala s jejím zánikem.

Jakmile se obě republiky dohodly na zániku federace, bylo třeba je z ústavněprávního hlediska připravit. Ústavním zákonem č. 493/1992 Sb.¹⁴⁰ byly do konce roku 1992 přesunuty další kompetence z federace na republiky. Dělení majetku federace upravil ústavní zákon č. 541/1992 Sb.¹⁴¹ Nejdůležitějším zákonem byl bezpochyby zákon č. 542/1992 Sb.¹⁴² o zániku České a Slovenské federativní republiky. Česká národní rada schválila 16. prosince Ústavu České republiky a nic nebránilo tomu, aby k 1. 1. 1993 vznikly dva nové samostatné státy - Česká republika a Slovenská republika.¹⁴³

Kromě nově vzniklé Ústavy České republiky byly vytvořeny i další předpisy ústavního charakteru. V době existence Československa vznikla i Listina základních práv a svobod přijatá ve stejný den jako Ústava České republiky, to jest 16. prosince 1992. Mezi ústavní zákony můžeme zařadit i zákon č. 4/1993 Sb.¹⁴⁴ o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské federativní republiky. Právní předpisy platné již za federace zůstávají v platnosti i po jejím zániku. Pokud dojde ke sporu mezi právními předpisy federace a České republiky, budou použity právní normy ČR. Ústavní zákon č. 29/1993 Sb.¹⁴⁵ upravoval záležitosti soudního charakteru a prokuratury v souvislosti s koncem federace a počátkem ČR.

¹⁴⁰ Ústavní zákon č. 493/1992 Sb., ústavní zákon, kterým se mění a doplňují ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci, ve znění pozdějších ústavních zákonů, a některé další ústavní zákony

¹⁴¹ Ústavní zákon č. 541/1992 Sb., ústavní zákon o dělení majetku České a Slovenské Federativní Republiky mezi Českou republikou a Slovenskou republikou a jeho přechodu na Českou republiku a Slovenskou republiku

¹⁴² Ústavní zákon č. 542/1992 Sb., ústavní zákon o zániku České a Slovenské Federativní Republiky

¹⁴³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1, str. 473 - 475

¹⁴⁴ Ústavní zákon č. 4/1993 Sb., ústavní zákon České národní rady o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky

¹⁴⁵ Ústavní zákon č. 29/1993 Sb., ústavní zákon České národní rady o některých dalších opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky

5. 1. Státní správa a samospráva

Druhá polovina roku 1989 vytvořila podmínky pro změnu v oblasti politické struktury a osudy národních výborů byly v následujících letech zpečetěny.

Transformace

Z mého pohledu je důležité definovat dva zásadní pojmy týkající se této oblasti. Pro nás méně důležitým, je pojem transformace veřejné správy. Transformace představuje určité změny v systému ekonomickém, politickém a sociálním. Příkladným modelem může být změna režimů ve střední a východní Evropě, kde byl nahrazen dosavadní komunistický režim režimem demokratickým a tržní ekonomikou. Takovéto změny v systému vyžadují změnu stávající ústavy nebo přijetí nové. Zároveň probíhají i změny ve společnosti. Je nutné od sebe odlišovat reformu a transformaci v rámci veřejné správy, neboť transformace je jakási žádoucí změna pouze v oblasti veřejné správy v mezích platné ústavy.¹⁴⁶

Reforma

Reforma veřejné správy vede k větší výkonnosti veřejné správy a k uplatnění konkrétních požadavků správní vědy. Vnímáme ji jako proces s dvěma stránkami - obsahovou a časovou. Hlavním cílem obsahové stránky je to, co má být změněno, a ze strany časové jde o stanovení lhůty plnění a jeho časovou posloupnost. Hlavním úkolem této reformy jsou změny v rámci její činnosti nebo plnění úkolů, organizaci a statusu zaměstnanců. Zaměření a rozsah reformy, kterým se bude dále vyvíjet, závisí na dané strategii s předem danými cíli v daném časovém období. Správní reforma nemá charakter běžné organizační změny. Jde o podstatný zásah do věcí veřejné správy, ať už do její struktury nebo vztahu občana s veřejnou správou. O reformě vždy rozhoduje orgán moci veřejné a zároveň za ni nese odpovědnost. Příkladem moci výkonné, která má právo rozhodovat o reformě, je vláda, ministerstvo, zákonodárny sbor nebo i obecní zastupitelstvo.¹⁴⁷

Počátek reformy veřejné správy se datuje pádem komunistického režimu koncem roku 1989. Jedním z hlavních znaků demokratizace správy a tudíž konec

¹⁴⁶ HENDRYCH, Dušan. *Správní věda: teorie veřejné správy*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-561-0, str. 47

¹⁴⁷ HENDRYCH, Dušan. *Správní věda: teorie veřejné správy*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-561-0, str. 47 - 50

vedoucí úlohy KSČ bylo přijetí ústavního zákona č. 294/1990 Sb.¹⁴⁸ Tento ústavní zákon pozměnil hlavu sedmou Ústavy z roku 1960 a nazval ji místní samosprávou, která tak nahradila dosavadní národní výbory novým obsahem.¹⁴⁹

Krajské národní výbory přešly do kompetencí státní správy a okresních úřadů z důvodu absence krajské správy. Mělo se jednat pouze o dočasné řešení. Okresní úřady plnily prozatímní funkci. Počítalo se s vytvořením vyššího stupně samosprávy na regionální úrovni.¹⁵⁰ Takto nastolená situace měla být zhruba dvouletým přechodným řešením, ale nakonec vydržela až do roku 1997, kdy byl schválen zákon č. 347/1997Sb.¹⁵¹

5. 1. 1. Reforma veřejné správy

Společenské a politické změny po roce 1989 zcela ovlivnily chod veřejné správy. První porevoluční rok přinesl mnoho změn týkající se národních výborů. Plánovaná reforma vycházela ze zrušení celé soustavy národních výborů. Nad systémem místních, okresních a krajských národních výborů převládly představy směřující ke správním systému za první Československé republiky. To znamenalo rozdělení výkonu státní správy a samosprávy.¹⁵²

Reforma veřejné správy se dělí na dvě fáze - první a druhou.

1. fáze reformy

Počátek reformy měl za cíl oživit obecní samosprávu. Z legislativní stránky bylo významné přijetí zákona o obcích č. 294/1990 Sb.¹⁵³ Tento zákon především oddělil státní správu a samosprávu. První etapa usilovala o obnovení veřejné správy a zároveň připodobnění veřejné správy evropským zemím. Z tohoto důvodu byl použit smíšený model veřejné správy, kde územní samosprávné celky vykonávají oba typy

¹⁴⁸ Ústavní zákon č. 294/1990 Sb., ústavní zákon, kterým se mění a doplňuje ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky, a ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci, a kterým se zkracuje volební období národních výborů

¹⁴⁹ KOPECKÝ, Martin. *Právní postavení obcí a krajů - základy komunálního práva*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-719-6, str. 47

¹⁵⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1, str. 481

¹⁵¹ Ústavní zákon č. 347/1997 Sb., ústavní zákon o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

¹⁵² SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5, str. 227

¹⁵³ Ústavní zákon č. 294/1990 Sb., ústavní zákon, kterým se mění a doplňuje ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky, a ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci, a kterým se zkracuje volební období národních výborů

působnosti. Základní územní jednotkou se staly obce a jako vyšší územní celky byly ustanoveny okresní úřady.¹⁵⁴

Druhým obdobím první fáze reformy bylo přijetí Ústavy České republiky. Ústava měla velký význam v oblasti územní samosprávy, kterou zakotvila v článku 8 a v hlavě sedmé. Ve svém článku 99 Ústava zakotvuje obce jako základní územní celky a kraje jako do budoucna výše územně samosprávné celky. „Česká republika se člení na obce, které jsou základními územními samosprávnými celky, a kraje, které jsou vyššími územními samosprávnými celky.“¹⁵⁵ Nutno připomenout, že v platnosti zůstává i nadále zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění států. Dle tohoto zákona se dělí na kraje, ty na okresy a okresy dále na obce.

Obce

První změny nastaly zákonem č. 294/1990 Sb., který změnil část Ústavy z roku 1960 upravující organizaci místní správy. Základní územní správní jednotkou se stala obec. Postavení obcí v České republice upravil zákon č. 367/1990 Sb.¹⁵⁶ přijat 6. září 1990 Českou národní radou. Tento zákon o obcích, označovaný též jako obecní zřízení, nabyl účinnosti závěrečným dnem voleb do obecních zastupitelstev, tj. 24. listopadu 1990. V souvislosti s volbami do zastupitelstev obcí vznikl zákon č. 368/1990 Sb.¹⁵⁷ o volbách do zastupitelstev obcí. Dle tohoto zákona bylo možné volit kandidáty uvedené na jednotlivých kandidátkách různých stran, hnutí a koalic, ale i nezávislé kandidáty. Tento volební zákon nezavedl přímou volbu starostů, na rozdíl od Slovenské republiky, kde volební zákon stanovil přímou volbu starostů.¹⁵⁸ Obce se tak staly na dlouhou dobu jedinou základní jednotkou územní samosprávy.

Dle obecního zřízení byly obce územní celky, které byly obcemi ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona, ale i obce, které vzniknou po nabytí účinnosti tohoto zákona.¹⁵⁹ Jednalo se o právnické osoby, které byly schopné vystupovat v právních vztazích svým jménem a nést odpovědnost z těchto vztahů. Dále byly obce

¹⁵⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1, str. 484 - 485

¹⁵⁵ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

¹⁵⁶ Zákon č. 367/1990 Sb., zákon České národní rady o obcích (obecní zřízení)

¹⁵⁷ Zákon č. 368/1990 Sb., zákon České národní rady o volbách do zastupitelstev v obcích

¹⁵⁸ ČECHÁK, Vladimír. *Vývoj veřejné správy v Československu a České republice (1945-2004)*. Praha: Eupress, 2004. ISBN 80-86754-22-7, str. 111

¹⁵⁹ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1990*. Vyd. 2. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86861-66-x, str. 227

označované jako územně samosprávné společenství občanů, jež spravuje svůj majetek, který jim byl svěřen na základě zákona č. 172/1991 Sb.¹⁶⁰

Všechny obce jsou buď městy, nebo venkovskými obcemi. O titul města mohou požádat jen ty obce, které přesáhly hranici 3000 obyvatel. Zvláštní postavení měla statutární města.¹⁶¹ Ta se členila buď na městské obvody, nebo na městské části. Statutární města měla pravomoc upravit své vnitřní správní poměry obecně závaznou vyhláškou.

Všechny zmíněné zákony tvořily základ územní samosprávy. Ani právní úprava hlavního města Prahy nezůstala pozadu. Byl vytvořen zákon o hlavním městě Praze č. 418/1990 Sb.¹⁶² Z právního hlediska jsou tyto zákony jakýmsi podkladem k první fázi decentralizace v České republice.¹⁶³

Obce jako nejnižší orgán územní samosprávy mají právní subjektivitu a jsou právníckými osobami. Jedná se o samosprávné společenství s právem vlastnit majetek. Základem obce jsou její obyvatelé. Za občany jsou považováni ti, co mají trvalý pobyt v obci, ale i ti, kterým bylo uděleno čestné občanství. Tito občané měli aktivní, nebo pasivní volební právo při dovršení osmnáctého roku věku. Dále měli právo předkládat písemné návrhy orgánům obce, vyjádřit se k místnímu referendu nebo své názory ventilovat pomocí petic.¹⁶⁴ Krom vojenských újezdů připadá každá část území ČR pod správu určité obce.¹⁶⁵

Každá obec disponovala právní subjektivitou a tak v právních vztazích vystupovala svým jménem a za své výsledky nesla odpovědnost. Obec jako právnícká osoba mohla též nabývat majetek. Zároveň svobodně hospodařily na základě rozpočtu, který jim byl každoročně kontrolován příslušným okresním

¹⁶⁰ Zákon č. 172/1991 Sb., zákon České národní rady o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí

¹⁶¹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1, str. 484

¹⁶² ČECHÁK, Vladimír. *Vývoj veřejné správy v Československu a České republice (1945-2004)*. Praha: Eupress, 2004. ISBN 80-86754-22-7, str. 110

¹⁶³ POMAHAČ, Richard a Olga VIDLÁKOVÁ. *Veřejná správa*. Praha: C.H. Beck, 2002. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-748-0, str. 242

¹⁶⁴ *Historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě v českých zemích (1918-2005)*. V Olomouci: Právnícká fakulta UP Olomouc ve spolupráci s nakl. Periplum a Filozofickou fakultou Univerzity Palackého, 2007. Studie a analýzy (Periplum). ISBN 978-80-86624-45-7, str. 367

¹⁶⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1, str. 485

úřadem nebo auditorem. Ekonomická oblast územní samosprávy byla zakotvena především v zákonech č. 172/1991 Sb., o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí, dále zákon č. 576/1990 Sb.¹⁶⁶, o pravidlech hospodaření s rozpočtovými prostředky České republiky a obcí v České republice nebo zákon č. 565/1990 Sb.¹⁶⁷, o místních poplatcích.

Obsahem výkonu samostatné působnosti obce je zabezpečovat rozvoj území z kulturního, hospodářského a sociálního hlediska, dále pečovat o životní prostředí. Mimo tyto úkoly sestavují obce rozpočet, zřizují právnické osoby, schvalují program pro svůj rozvoj, udělují čestné občanství a mohou vytvářet spolu s dalšími obcemi dobrovolné svazky obcí. V samostatné působnosti obce vydávají obecně závazné vyhlášky

Obcím byla svěřena výše zmíněná samostatná působnost. Ta byla zakotvena v hlavě druhé v prvním oddílu obecního zřízení. Kromě této působnosti jim byla svěřena i působnost přenesená v hlavě druhé oddílu druhém obecního zřízení. Přenesenou působnost mohl obcím svěřit jen zákon a její rozsah byl stanoven zvláštním zákonem. Tato podoba je platná dodnes. Orgány samosprávy v oblasti přenesené působnosti zastupují stát a výkon státní správy vykonávají s jeho pověřením a jeho jménem. Mezi úkoly v přenesené působnosti vykonávají obce evidenci obyvatel, hospodaří s nebytovými prostory, provádí výstavbu a chrání rostlinnou a živočišnou výrobu. Obec v přenesené působnosti je oprávněna vydávat nařízení obcí, ale obecní zřízení povoluje obcím vydávat o obecně závazné vyhlášky.

168

§ 24

„(1) Na základě zmocnění v zákoně a v jeho mezích může obec vydávat obecně závazné vyhlášky ve věcech patřících do přenesené působnosti.“¹⁶⁹

¹⁶⁶ Zákon č. 576/1990 Sb., zákon České národní rady o pravidlech hospodaření s rozpočtovými prostředky České republiky a obcí v České republice (rozpočtová pravidla republiky)

¹⁶⁷ Zákon č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích

¹⁶⁸ *Historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě v českých zemích (1918-2005)*. V Olomouci: Právnická fakulta UP Olomouc ve spolupráci s nakl. Periplum a Filozofickou fakultou Univerzity Palackého, 2007. Studie a analýzy (Periplum). ISBN 978-80-86624-45-7, str. 365 - 373

¹⁶⁹ Zákon č. 367/1990 Sb., zákon České národní rady o obcích (obecní zřízení)

Okresy

Z místních a městských národních výborů se staly obce jako orgány samosprávy. Okresní národní výbory byly přeměněny na okresní úřady jako orgány státní správy zákonem č. 425/1990 Sb.¹⁷⁰

Zákon č. 425/1990 Sb. o okresních úřadech upravující jejich působnost a některá další opatření z 9. října 1990 zavedl okresní úřady v obcích (městech), kde do účinnosti tohoto zákona působily okresní národní výbory. Okresním úřadům byl svěřen výkon státní správy v jejich územních obvodech.¹⁷¹

Okresní úřady působily jako odvolací orgán proti rozhodnutí obcí, dále dohlížely na činnost pověřených obecních úřadů a orgánů obcí v přenesené působnosti.¹⁷²

Kraje

Zákonem č. 294/1990 Sb. došlo ke zrušení národních výborů a nikdo nepochyboval o nutnosti vytvoření nových správních celků. Mělo se jednat o jakýsi mezistupeň mezi okresy a centrem. Do té doby krajské národní výbory přešly do kompetencí státní správy a okresních úřadů z důvodu absence krajské správy. Tento stav byl však označován pouze jako dočasný. Okresní úřady plnily pouze funkci provizorní a spoléhalo se na vytvoření vyššího stupně samosprávy. Mělo se jednat jen o dvouleté přechodné řešení, které nakonec vydrželo až do roku, kdy byl schválen zákon č. 347/1997Sb.¹⁷³, o vytvoření vyšších územních samosprávních celků s účinností od 1. ledna 2000. Bylo tak vytvořeno 14 nových správních celků - 13 krajů a hlavní město Praha.¹⁷⁴ Dnešní podoba krajů a jejich orgánů je zakotvena v zákoně č. 129/2000 Sb.¹⁷⁵, o krajích, také označovaný jako krajské zřízení. V období první fáze reformy bylo vydáno spoustu nových právních předpisů, které jsou platné až do současnosti, samozřejmě v novelizované podobě.

¹⁷⁰ VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1, str. 78

¹⁷¹ ČECHÁK, Vladimír. *Vývoj veřejné správy v Československu a České republice (1945-2004)*. Praha: Eupress, 2004. ISBN 80-86754-22-7, str. 112

¹⁷² VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1, str. 78

¹⁷³ Ústavní zákon č. 347/1997 Sb., ústavní zákon o vytvoření vyšších územních samosprávních celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

¹⁷⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1, str. 481

¹⁷⁵ Zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení)

Jedná se o zákony:

- zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)
- zákon č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí
- zákon č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení)
- zákon č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů
- zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze.¹⁷⁶

Kraji stejně jako obcím jsou svěřeny oba typy působnosti - samostatná a přenesená. Přenesená působnost krajů je vždy dána zákonem, pokud ne, jedná se o působnost samostatnou.

Mezi hlavní úkoly kraje patří vydávání právních předpisů. V oblasti samostatné působnosti vydává zastupitelstvo kraje obecně závazné vyhlášky. Obecně závazné vyhlášky zavazují osoby k plnění povinností z nich plynoucích pouze, pokud to dovolí zákon.

Druhým typem právních předpisů jsou nařízení kraje. Nařízení kraje vydává rada kraje na základě zákona a v jeho mezích. Musí k tomu být zákonem zmocněna. Oba typy právních předpisů jsou publikovány ve Věstníku právních předpisů kraje.¹⁷⁷ Kontrolu nad samostatnou působností kraje provádí Ministerstvo vnitra spolu s věcně příslušnými ministerstvy a ústředními správními úřady. U přenesené působnosti vykonávají kontrolu věcně příslušná ministerstva a jiné ústřední správní úřady.¹⁷⁸

První volby do zastupitelstev krajů se konaly v listopadu roku 2000. Zastupitelstva poté měla za úkol zvolit rady, hejtmany a další orgány. Zákonem č. 132/2000 Sb.¹⁷⁹ byly svěřeny těmto orgánům kompetence z ministerstev a okresních úřadů. Konkrétně jim byla svěřena oblast školství. Mohly zřizovat některé typy škol

¹⁷⁶ SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5, str. 232

¹⁷⁷ *Historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě v českých zemích (1918-2005)*. V Olomouci: Právnická fakulta UP Olomouc ve spolupráci s nakl. Periplum a Filozofickou fakultou Univerzity Palackého, 2007. Studie a analýzy (Periplum). ISBN 978-80-86624-45-7, str. 384

¹⁷⁸ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1, str. 483

¹⁷⁹ Zákon č. 132/2000 Sb., zákon o změně a zrušení některých zákonů souvisejících se zákonem o krajích, zákonem o obcích, zákonem o okresních úřadech a zákonem o hlavním městě Praze

a zajišťovaly jejich chod. Krajům byla dále svěřena kultura a její rozvoj. Z hlediska sociálního zabezpečení tvořily kraje druhou instanci v rozhodování o poskytnutí sociálních dávek nebo mohly zřizovat a provozovat zařízení sociální péče. Kraje se staly nadřízeným orgánem pro územní plánování obce. Mimo tyto oblasti správy jim byly svěřeny kompetence v oblastech dopravy, životního prostředí, zemědělství aj.¹⁸⁰

2. fáze reformy

Vytvořením krajského stupně územní samosprávy byla ukončena první fáze reformy. Druhá fáze měla představovat změnu v oblasti územního uspořádání z roku 1960. Zákonem z roku 2000 č. 147/2000 Sb.¹⁸¹ došlo ke zrušení okresních úřadů k 31. prosinci 2002.¹⁸² Po zrušení 73 okresních úřadů, jak uvádí Josef Postránecký v knize *Reforma veřejné správy v teorii a praxi* nebo 76 jak je citováno v knize *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost* byly rozděleny jejich pravomoci mezi kraje a obce s rozšířenou působností.¹⁸³ Obce s rozšířenou působností byly zřízeny z důvodu lepší přístupnosti občanů k veřejné správě. Těmto 205 obcím byla svěřena státní správa v evidenci obyvatelstva, vydávání občanských průkazů a cestovních dokladů, vydávání řidičských průkazů a vedení registru motorových vozidel. Dále na ně byla přenesena ochrana životního prostředí, státní správa lesů, myslivost a rybářství, sociální dávky a služby sociální péče aj.¹⁸⁴

Krajům pak byla svěřena kontrolní činnost obcí. Dohlížely na výkon státní správy v obcích, dodržování zákonů ve státní správě a samosprávě obcí. Rozhodovaly o oddělení části obce nebo o přenesení kompetencí z nečinného

¹⁸⁰ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1, str. 483 - 484

¹⁸¹ Zákon č. 147/2000 Sb., o okresních úřadech

¹⁸² HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1, str. 484

¹⁸³ *Historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě v českých zemích (1918-2005)*. V Olomouci: Právnická fakulta UP Olomouc ve spolupráci s nakl. Periplum a Filozofickou fakultou Univerzity Palackého, 2007. Studie a analýzy (Periplum). ISBN 978-80-86624-45-7, str. 380

¹⁸⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1, str. 483 - 484

obecního úřadu jinému obecnímu úřadu. Kraje se staly odvolacím orgánem proti rozhodnutí obcí ve správním řízení.¹⁸⁵

Okresy jako územní celky existují i nadále dle zákona č.36/1960 Sb.¹⁸⁶, o územním členění státu. Už nedisponují úřady s všeobecnou působností, ale stále v okresech funguje řada zvláštních úřadů, mezi které můžeme zařadit soudy, státní zastupitelství, pozemkové úřady či úřady práce aj. Nejedná se tedy o územně samosprávný celek, nýbrž o správní území.¹⁸⁷

5. 2. Stranický systém

5. 2. 1. Stranický systém Československa / Česka po roce 1989

Stranický systém demokratického Československa se neoficiálně formoval již před symbolickým 17. listopadem 1989. Nutno dodat, že nově formovaný stranický systém v Československu je spojen s celkovou socioekonomickou změnou a demokratizací země.¹⁸⁸

Hlavní roli v počátečním vytváření stranického systému a přechodu k demokracii v Československu hrála protikomunistická občanská hnutí. V Česku můžeme hovořit o hnutí Občanské fórum (OF) a na Slovensku hnutí Verejnost' proti násiliu (VPN). Důležitým aktérem ve formování stranického systému Československa byly vznikající politické strany. Z dob nadvlády komunistické strany byla důvěra v politické strany z pohledu veřejnosti velmi nízká, nicméně politické strany vznikaly. Nově vzniklé politické strany fungovaly buďto jako samostatné jednotky nebo se sdružovaly pod patronátem OF.¹⁸⁹

Právě OF je hlavním hybatelem nastavování stranického systému v českém prostředí. Toto neformální hnutí, jež nemělo pevnou organizační strukturu

¹⁸⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1, str. 484

¹⁸⁶ Zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění státu

¹⁸⁷ *Historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě v českých zemích (1918-2005)*. V Olomouci: Právnická fakulta UP Olomouc ve spolupráci s nakl. Periplum a Filozofickou fakultou Univerzity Palackého, 2007. Studie a analýzy (Periplum). ISBN 978-80-86624-45-7, str. 380

¹⁸⁸ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4, str. 107

¹⁸⁹ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4, str. 108

a zahrnovalo další politická uskupení celkem 14, mělo za cíl dovést Československo k prvním svobodným volbám. Ač bylo OF důležitým politickým aktérem, nikdy se nestalo politickou stranou.¹⁹⁰

Jak již bylo řečeno, i přes nedůvěru občanů v politické strany se tyto strany v českém prostředí začaly rozrůstat. První takovou vzniklou stranou byla Československá demokratická iniciativa (ČSDI). Tato strana se vyznačovala radikálním postojem ke komunistické straně a požadovala její zrušení, její ideologická základna směřovala k liberalismu západního charakteru, a právě to bylo později důvodem pro její přejmenování na Liberálně demokratickou stranu (LDS).¹⁹¹

Další až do současné doby významná strana, jež vznikla v prosinci 1989 díky iniciativě pravicové skupiny v rámci Charty 77, byla Občanská demokratická aliance (ODA). ODA byla liberálně konzervativní stranou a představovala hlavní pravicové křídlo OF.

Prosinec roku 1989 s sebou přinesl vznik Křesťanskodemokratické strany (KDS). KDS byla stejně jako ODA součástí OF, nicméně se začátkem roku 1990 spojila s již existující stranou ČSL, kterou známe jako satelitní stranu hegemonní strany KSČ, a se slovenským Křesťanskodemokratickým hnutím. Koalice těchto tří stran nesla název Křesťanská a demokratická unie (KDU).¹⁹²

Dále také vzniklo několik moravistických politických stran a hnutí. Některé významné z nich, jako Společnost pro Moravu a Slezsko (SMS), Moravské občanské hnutí (MOH) či Strana moravského venkova (SMV) kandidovalo do prvních voleb v roce 1990, některé v koalicích, jiné samostatně.

I nová sociální hnutí na sebe nenechala dlouho čekat a v lednu roku 1989 oficiálně vznikla Strana zelených (SZ), která na jaře roku 1990 dosahovala úctyhodných volebních preferencí, bezmála 11%.

¹⁹⁰ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4, str. 109 - 110

¹⁹¹ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4, str. 110

¹⁹² CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4, str. 111

Začátek roku 1990 přináší na politickou scénu subjekt, jenž odmítá kooperovat s OF. Je jím ultrapravicové politické uskupení Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa (SPR-RSČ).¹⁹³

Co se týče stran směřujících na levou stranu, nově vzniká Československé demokratické fórum (ČSDF), které se oddělilo od KSČ. Ovšem v budoucnu silnou a významnou stranou, levicovým konkurentem ODA, se stane Československá sociální demokracie, staronová strana s historií sahající až do 19. století, která se vrací na politickou scénu. Po vnitřních dohadách a rozporech v této straně bylo rozhodnuto kandidovat v prvních volbách samostatně bez OF.¹⁹⁴

V případě KSČ bylo jejími členy rozhodnuto o rekonstrukci této strany, která obsahovala zejména čistku nejvíce zkompromitovaných členů strany, jako například Miloše Jakeše či Miroslava Štěpána. Přestavba této strany měla představovat přechod k modernímu demokratickému socialismu. I přes obrovskou ztrátu členské základny má KSČ největší počet členů a to platí až do - dnes. 114

Po odstranění diktatury KSČ se Československo, později Česká republika, stalo demokratickou zemí s pluralitním soutěživým stranickým systémem. První svobodné volby se konaly v červnu roku 1990. Z 66 oficiálně zaregistrovaných politických subjektů kandidovalo do Federálního shromáždění 23 politických stran, koalic a hnutí. Na území budoucí České republiky kandidovalo celkem 16 politických stran, koalic a hnutí.¹⁹⁵

5. 2. 1. Volby

Volby v roce 1990

Parlamentní volby se v Československu konaly 8. a 9. června roku 1990. Tyto volby neznamenal pouze obměnu vládnoucích elit, ale byly v podstatě hlasováním o přeměně Československa v demokratické zřízení. Občanské fórum (OF), jež reprezentovalo demokratickou reformu společnosti, bylo vítězným subjektem v těchto volbách a ve všech sněmovnách získalo okolo 50 % hlasů. Druhou nejsilnější zvolenou stranou byla KSČ se ziskem necelých 14 %. Z výsledku KSČ

¹⁹³ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4, str. 111

¹⁹⁴ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4, str. 112

¹⁹⁵ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4, str. 115

můžeme zřetelně vidět, kolik tato strana měla stále příznivců, většinou se ale jednalo o její členy. Pro vstup do České národní rady (ČNR) a Federálního shromáždění (FS) bylo zapotřebí, aby strany překonaly 5 % volební klauzuli. Tuto klauzuli dále překonaly koalice KDU a překvapivě také Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnost pro Moravu a Slezsko (HSD-SMS).¹⁹⁶

Po volbách byla česká vláda sestavena v podobě OF, jež mělo deset ministrů, KDU po dvou ministrech a HSD-SMS mělo jednoho ministra. Dalších osm členů vlády patřilo k nestraníkům. Prvním předsedou české vlády se stal Petr Pithart. Federální shromáždění bylo tvořeno Občanským fórem, Verejnost'ou proti násiliu (VPN) a Křesťanskodemokratickým hnutím (KDH). Předsedou Federálního shromáždění se stal Marián Čalfa.

OF nebylo politickou stranou a již od počátku zde byly ambice z něho stranu udělat. O to se pokusil Václav Klaus, který byl v říjnu roku 1990 zvolen jeho předsedou, z OF chtěl udělat pravicovou politickou stranu. Klausovo počínání se nelíbilo Meziparlamentnímu liberálnímu klubu. OF se nikdy nestalo politickou stranou, na tzv. rozlučkovém sjezdu v únoru roku 1991 došlo k rozdělení OF na dvě samostatné politické strany, ODS a Občanské hnutí (OH). Ve finále tedy oficiálně v dubnu roku 1991 vznikla strana ODS v čele s Václavem Klausem a OH, jehož předsedou se stal Jiří Dienstbier.¹⁹⁷

Rozpad OF zapříčinil i vznik dalších politických subjektů. Jedním z nich byla strana Občanská demokratická aliance (ODA) či Liberálně-demokratická strana (LDS). (str.120) Z levicového křídla OF vznikl Klub sociální demokracie, ze kterého dále vznikla politická strana s názvem Asociace sociálních demokratů (ASD). Dalším osamostatněným politickým subjektem byl Klub angažovaných nestraníků (KAN). Samostatnou politickou stranou, jež se zúčastnila dalších voleb v roce 1992, byla také Rómská občanská iniciativa (ROI). (str.120) ČSSD v prvních volbách nebyla moc úspěšná, nicméně po rozpadu OF strana přibrala několik levicových poslanců a členů z politických klubů.

Nejsilnější opoziční stranou se po prvních volbách stala KSČ. Po vnitřních rozporech stranu opustila Komunistická strana Slovenska čímž KSČ neboli KSČS

¹⁹⁶ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4, str. 118

¹⁹⁷ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4, str. 119

zaniká. Vnitrostranickými spory trpěla i Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM), kde konzervativní křídlo této strany neumožnilo možné reformní kroky, především proreformního předsedy KSČM Josefa Svobody. Další významnou frakcí, jež se od KSČM odtrhla, byla Demokratická levice, která byla zastáncem reformy strany.¹⁹⁸

Velmi nečekaný úspěch sklídilo HSD-SMS, které svou kampaň postavilo na myšlence moravského regionalismu a místy až nacionalismu. Do prvních voleb vstupovalo s heslem „Alespoň jeden hlas pro Moravu“. Po volbách došlo k vnitřním rozporům a nejednotě ve straně a důsledkem toho byla i postupná ztráta volebních preferencí. Ve druhých volbách v roce 1992 kandidovalo HSD-SMS již samostatně.¹⁹⁹ ovšem na jeho kandidátkách byli zástupci radikální Moravistické národní strany, jež požadovala vznik samostatné republiky Morava a uznání Moravanů jako specifického národa.²⁰⁰

Co se týče větších politických subjektů, jako byla koalice KDU, tak v jejím případě došlo k dalšímu štěpení. Koalice KDU se po prvních volbách a kvůli vnitřním rozepřím rozpadal. Iniciativou ČSL vzniklo nové hnutí KDU tedy, se stejným názvem jako byla rozpadlá koalice. V dubnu roku 1992 došlo ke sloučení KDU a ČSL v jednu politickou stranu s názvem Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová (KDU-ČSL).²⁰¹

Tabulka č.: Výsledky voleb v roce 1990 (zdroj: www.volby.cz)

	Procento hlasů (zaokrouhleno)		
	SL	SN	ČNR
OF	53	50	49,5
KSČ	13,5	13,8	13,2
HSD - SMS	7,9	9,1	10
KDU	8,7	8,8	8,4

¹⁹⁸ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4, str. 121

¹⁹⁹ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4, str. 120 - 121

²⁰⁰ Historie. *Moravská národní strana* [online]. Moravská národní strana, ©2019 [cit. 2019-03-21]. Dostupné z: <https://www.moravskanarodnistrana.cz/node/1>

²⁰¹ *Stručná Historie ČSL a KDU-ČSL* [online]. kdu-čsl, 2018 [cit. 2019-03-21]. Dostupné z: <https://www.kdu.cz/o-nas/historie>

Po volbách se předsedou Federálního shromáždění stal Alexander Dubček ze strany Verejnost' proti násiliu. Rudolf Battěk se stal předsedou Sněmovny lidu a místo předsedy Sněmovny národů zaujal Milan Šútovec. Dagmar Burešová zůstala i nadále předsedkyní České národní rady. Premiérem Federální vlády se stal Marián Čalfa. Česká národní rada jmenovala novou vládu České republiky, v jejímž čele i nadále zůstal Petr Pithart. Na Slovensku se premiérem slovenské vlády stal Vladimír Mečiar.²⁰²

Následující volby konané o dva roky později potvrdily konec osobností i hnutí z dob sametové revoluce. České Občanské fórum a slovenská Verejnost' proti násiliu se rozptýlily všemi směry.²⁰³

Volby v roce 1992

Následné parlamentní volby se konaly 5. a 6. června 1992.

Volby v roce 1992 zcela vyhrála Koalice ODS a KDS s necelými 30 % a získala tak postavení nejsilnějšího politického subjektu. S pozoruhodnými výsledky se na druhém místě umístila Koalice Levý blok-KSČM, DL ČSFR se 14 %. Třetí příčku vybojovala Československá sociální demokracie.²⁰⁴

Tabulka č.: Výsledky voleb v roce 1992 (zdroj: www.volby.cz)

	Procento hlasů (zaokrouhleno)		
	SL	SN	ČNR
ODS - KDS	34	33,4	29,7
Levý blok	14,2	14,5	14
ČSSD	7,7	6,8	6,5

Situace po volbách si žádala změnu vládních představitelů. Do čela Federálního shromáždění byl zvolen Michal Kováč, pozdější prezident Slovenské republiky. Do funkce premiéra federální vlády byl prezidentem jmenován Jan

²⁰² MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 200

²⁰³ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 286

²⁰⁴ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 286 - 290

Stráský. Předsedou České národní rady byl zvolen Milan Uhde. Premiérem české vlády se stal Václav Klaus a v čele slovenské vlády stál opět Vladimír Mečiar.²⁰⁵

Volební období mezi lety 1990 a 1992 bylo stěžejní pro budování stranického systému obou republik. Došlo ke vzniku nových politických subjektů a viditelného vymezení pravice, levice a střed. První volby byly spíše plebiscitem o nastavení demokratického režimu a ukončení komunistické diktatury. Díky prvním volbám vypuly na povrch i určité konfliktní linie, a to nejen pravice proti levici, ale také město versus venkov, moravský nacionalismus a regionalismus nebo také církev versus stát. Volby konané v roce 1992 jsou brány za jakýsi definitivní konec sametové revoluce.²⁰⁶

Výsledky voleb v Českých Budějovicích

Jak je již zmíněno, první volby do Sněmovny národů Federálního shromáždění, Sněmovny lidu Federálního shromáždění a České národní rady se konaly ve dnech 8. a 9. června 1990. Druhé volby proběhly o dva roky později ve dnech 5. a 6. června 1992. Účast na volbách v roce 1990 byla necelých 100 % přesněji 97 %. U druhých porevolučních voleb se účast snížila na 83 %.

Volby do Sněmovny národů Federálního shromáždění v Českých Budějovicích (viz příloha č. 6)

1990

Volby v roce 1990 do Sněmovny národů Federálního shromáždění v Českých Budějovicích s obrovským náskokem vyhrálo hnutí Občanské fórum se zhruba 60 % úspěšností. Na druhém místě skončila Komunistická strana Československa se 13 procenty. Následovala Křesťanská a demokratická unie se 7 % a Sociální demokracie a Strana zelených.²⁰⁷

1992

Ve druhých porevolučních volbách v roce 1992 do Sněmovny národů Federálního shromáždění vyhrála Koalice ODS a KDS s necelými 45 %. Po ní

²⁰⁵ MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřečené něžné revoluci a jejích osudech : 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6, str. 290 - 291

²⁰⁶ CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4, str. 123

²⁰⁷ Volby do Sněmovny národů Federálního shromáždění konané ve dnech 8. - 9.6.1990 na území České republiky. *Volby.cz - Český statistický úřad* [online]. Český statistický úřad, ©2019 [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/sn1990/u53112?xkraj=33&xokres=1&xobec=544256>

následovala strana Koalice Levý blok-KSČM,DL ČSFR se 13 % a Československá sociální demokracie s cca 10 %.²⁰⁸

Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění v Českých Budějovicích (viz příloha č. 7)

1990

Ve volbách do Sněmovny lidu Federálního shromáždění v Českých Budějovicích nejlépe uspělo Občanské fórum, které získalo více než 65 %. Na druhém místě se umístila Komunistická strana Československa s téměř 13 %. Třetí příčku obsadila Křesťanská a demokratická unie s necelými 7 %.²⁰⁹

1992

1. místo ve volbách do Sněmovny lidu Federálního shromáždění v Českých Budějovicích obsadila Koalice ODS a KDS s více než 43 %. Druhá skončila Koalice Levý blok-KSČM,DL ČSFR s 13 % a třetí byla Československá sociální demokracie s necelými 12 %.²¹⁰

Volby do České národní rady v Českých Budějovicích (viz příloha č. 8)

1990

Voliči v Českých Budějovicích dali nejvíce hlasů Občanskému fóru, které tak získalo přes 62 %. Druhá v pořadí skončila Komunistická strana Československa s téměř 13 % a se zhruba 7 % se na třetím místě umístila Křesťanská a demokratická unie.²¹¹

1992

Volby do České národní rady v Českých Budějovicích v roce 1992 vyhrála Koalice ODS a KDS se skoro 41 %. S téměř 13 % úspěšností se na druhé místě umístila

²⁰⁸ Volby do Sněmovny národů Federálního shromáždění konané ve dnech 5. - 6.6.1992 na území České republiky. *Volby.cz - Český statistický úřad* [online]. Český statistický úřad, ©2019 [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/sn1992/u53112?xkraj=33&xokres=1&xobec=544256>

²⁰⁹ Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění konané ve dnech 8. - 9.6.1990 na území České republiky. *Volby.cz - Český statistický úřad* [online]. Český statistický úřad, ©2019 [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/sl1990/u53112?xkraj=33&xokres=1&xobec=544256>

²¹⁰ Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění konané ve dnech 5. - 6.6.1992 na území České republiky. *Volby.cz - Český statistický úřad* [online]. Český statistický úřad, ©2019 [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/sl1992/u53112?xkraj=33&xokres=1&xobec=544256>

²¹¹ Volby do České národní rady konané ve dnech 8. - 9.6.1990. *Volby.cz - Český statistický úřad* [online]. Český statistický úřad, ©2019 [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/cnr1990/u53112?xkraj=33&xokres=1&xobec=544256>

Koalice Levý blok-KSČM,DL ČSFR a třetí byla Československá sociální demokracie s cca 9 %.²¹²

Kooptace

S tématem voleb souvisí i tzv. kooptační zákon neboli zákon č. 183/1989 Sb., o volbě nových poslanců zákonodárných sborů. Tento ústavní zákon nabyl účinnosti dnem vyhlášení a naopak měl pozbyt účinnosti buď dnem provedení voleb do zákonodárných sborů nebo k 31. prosinci 1990, což je uvedeno v článku druhém tohoto zákona.²¹³

K posílení politické pozice a celkové stabilizaci nejen českobudějovického, ale celkově Občanského fóra přispěl tzv. druhý kooptační zákon č. 14/1990 Sb.²¹⁴, o odvolávání poslanců zastupitelských sborů a volbě nových poslanců národních výborů. Tento zákon nabyl účinnosti dnem vyhlášení. Ze dne na den se tak stali poslanci lidé zejména z Občanského fóra a Verejnosti proti násilliu. V článku druhém tohoto zákony byl zakotvena dominance těchto dvou stran v novém politickém systému.²¹⁵

V únoru roku 1990 proběhla rekonstrukce 200 členné České národní rady. Komunistické straně Československa zůstalo 82 mandátů, Strana socialistická a Strana lidová měly po 7 mandátech Občanské fórum kooptovalo 50 nových poslanců.²¹⁶

Do Federálního shromáždění byl kooptován Jiří Pospíšil za obvod České Budějovice - město. Nahradil dosavadního poslance Miroslava Slavíka.²¹⁷

Nejznámější kooptovanou osobou Českých Budějovic byl bezpochyby Ivan Mánek, člen skautské skupiny označované jako Pavel. Tato skupina se podílela na šíření tiskovin s protikomunistickým obsahem. Texty Ivana Mánka obsahovaly

²¹² Volby do České národní rady konané ve dnech 5. - 6.6.1992. *Volby.cz - Český statistický úřad* [online]. Český statistický úřad, ©2019 [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/cnr1992/u53112?xkraj=33&xokres=1&xobec=544256>

²¹³ Ústavní zákon č. 183/1989 Sb., ústavní zákon o volbě nových poslanců zákonodárných sborů

²¹⁴ Ústavní zákon č. 14/1990 Sb., ústavní zákon o odvolávání poslanců zastupitelských sborů a volbě nových poslanců národních výborů

²¹⁵ VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v jižních Čechách I. Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-669-9, str. 105 - 106

²¹⁶ Čím jsme to žili - v únoru 1990. *Český rozhlas* [online]. 2015 [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: https://www.rozhlas.cz/archiv/dokument/_zprava/cim-jsme-to-zili-v-unoru-1990--1459739

²¹⁷ ROUBAL, Petr. *Starý pes, nové kousky: kooptace do Federálního shromáždění a vytváření polistopadové politické kultury*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2013. ISBN 978-80-7285-169-0, str. 100

především kritiku komunistického režimu zejména kritizoval krajské činovníky komunistické strany nebo propouštění učitelů gymnázií. V roce 1949 byl zatčen a následně odsouzen ke 4 rokům vězení a na 5 let zbaven čestných občanských práv. Ve věznici na Pankráci strávil Mánek pouze tři týdny, pak byl transportován do Vinařic u Kladna, kde byl nařčen z pokusu o útěk a následně transportován do jednoho z nejhorších pracovních táborů v tehdejším Československu do trestného pracovního tábora Mořina, též zvaný jako Trestanecký lom.²¹⁸ Zde byli vězni pod neustálým dohledem nuceni pracovat v kamenolomu. Po půl roce byl Mánek přeložen tentokrát do pracovního tábora Mariánská, kde pracoval jako lamač v uranovém dole Eva. V červnu 1953, dva měsíce před uplynutím trestu, byl díky vyhlášení částečné amnestie propuštěn. Ivan Mánek po návratu do jihočeského krajského města nemohl najít zaměstnání. Následně na to ho v roce 1959 kontaktovala Stb s nabídkou spolupráce, která měla spočívat ve špiclování bývalých skautů, což samozřejmě odmítl. Po sametové revoluci se Ivan Mánek podílel na znovuzaložení Junáka v Českých Budějovicích. Byl jedním se spoluzakladatelů pobočky Konfederace politických vězňů a klubu PTP (pomocný technický prapor). Po pádu komunistického režimu byl v roce 1990 byl Občanským fórem kooptován do tehdejšího národního výboru v Českých Budějovicích. Od roku 1994 byl členem městského zastupitelstva. V roce 2011 mu bylo uděleno městské vyznamenání Za zásluhy. Ivan Mánek zemřel 15. září 2012.²¹⁹

²¹⁸ Mořina Památník politickým vězňům. *Pamětní místa na komunistický režim* [online]. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, ©2019 [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <http://www.pametnimista.usd.cas.cz/morina-pamatnik-politickyh-veznum/>

²¹⁹ Vyznamenání. *Město České Budějovice* [online]. Statutární město České Budějovice, ©2019 [cit. 2019-03-20]. Dostupné z: <http://www.c-budejovice.cz/vyznamenani>

6. Závěr

V obcích, krajích a okresech vykonávaly státní správu národní výbory. Byly členěny dle místa působnosti. V obcích a městech působily místní a městské národní výbory, v okresech okresní národní výbory a v krajích krajské národní výbory.

V 60. letech se Československo dočkalo období uvolnění označované též jako Pražské jaro. Srpnová invaze celý tento obrodný proces zastavila a nastalo období normalizace, které trvala až do listopadu roku 1989. Normalizace znamenala potlačení občanských práv a svobod a jakýsi návrat k totalitě pomocí hrozeb, manipulací, sociální korupce či očerňování lidí s jiným názorem i manipulací.

Proti těmto principům bojovala Charta 77, která požadovala respektování občanských práv, respektive zákonů, ke kterým se tehdejší Československá republika zavázala. Občané, kteří se rozhodli distancovat od okupačního režimu byli označováni jako disidenti.

Rok 1989 znamenal pro Československo poslední etapu socialistického režimu. Již z předchozího roku je zřejmý postupný úpadek komunistického režimu, který si někteří komunisté báli přiznat. Ve všech oblastech společnosti sklízela KSČ jen samé neúspěchy.

Sametová revoluce byla jedna z nejzásadnějších událostí 20. století, která nás ovlivňuje až dodnes. Iniciátory celé této revoluce jsou vysokoškolští studenti, kteří neměli v plánu strhnout tehdejší režim. 17. listopad a následující revoluční dny, kdy převzalo hlavní iniciativu Občanské fórum vedly k pádu komunistického režimu.

České Budějovice spolu s celým Jihočeským krajem patřily k jedním z politicky nejklidnějším a nejbezpečnějším krajům u nás. 17. listopad nebyl v Českých Budějovicích ničím odlišný od ostatních dní. Jihočeské krajské město se o pražských událostech ze 17. listopadu dozvědělo až v následujících dnech. V těchto dnech vzniklo českobudějovické Občanské fórum. Občané Českých Budějovic se zapojili do celorepublikově vyhlášené generální stávkou. Po pádu komunistického režimu byly České Budějovice nuceny řešit otázku obsazení národních výborů, tak aby byly v souladu s nově nastolenou politickou situací.

Pád komunistického režimu s sebou přinesl změny v oblasti státoprávního uspořádání. Dosavadní trojstupňová soustava národních výborů byla zrušena.

Z místních a městských národních výborů se staly obce jako orgány samosprávy. Okresní národní výbory byly přeměněny na okresní úřady jako orgány státní správy. Krajské národní výbory přešly do kompetencí státní správy a okresních úřadů. Z důvodu absence krajské správy byly vytvořeny kraje jako vyšší územně samosprávné celky. V následujících letech došlo ke zrušení okresních úřadů a vytvoření obcí s rozšířenou působností. Situace nastolená koncem roku 1989 si žádala i změnu stranického systému a s ním vznik nových politických subjektů. V prvních porevolučních volbách v Českých Budějovicích s jasnou převahou zvítězilo Občanské fórum a stejně tak si vedlo i na celostátní úrovni. Ve volbách, jež se konaly o dva roky později, se stala vítězem Koalice ODS a KDS taktéž na obou úrovních.

Resumé

The topic of my thesis is The Velvet Revolution and restoration of the local self-government in the Czech Republic. The Velvet Revolution is considered as one of the milestones of our history and we will be celebrating the 30th anniversary this year.

The introduction of my thesis talks about the historical development of National Committee and events that are related to 1989. Certainly, The National Committees are the main aspects of the pre-revolutionary time. The fundamental function of the National Committees was to be the authority of Socialistic executive power and administration at three-level system of National Committees. This formation lasted until 1990.

The next part of my thesis directly discusses The Velvet Revolution. November 17th and the following days that led to the collapse of the communist regime in Czechoslovakia.

The fourth chapter focuses on The Velvet Revolution at particular county České Budějovice. The reason why it is mentioned is for the comparison of progress of The Velvet Revolution in České Budějovice and in the capital city Praha.

The conclusion of my work is dedicated to development of self-government after 1989. The reform of public administration happend in 1990s. The 1st stage included some changes such as dismissal of National Committees and formation of superior local-administration system- counties. The 2nd stage of the reform was associated with ending the administration of regional offices. Also, the elections after the year 1989 are included in this chapter and their results for the city České Budějovice and the other cities are compared to each other.

Přehled pramenů a literatury

Literatura

ADAMOVIČ, Karolina a Pavel MATES. *České dějiny v datech: 1945-1999*. Praha: Linde, 2000. ISBN 80-7201-216-9.

CABADA, Ladislav a David ŠANC. *Český stranický systém ve 20. století*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005. ISBN 80-86898-50-4.

ČECHÁK, Vladimír. *Vývoj veřejné správy v Československu a České republice (1945-2004)*. Praha: Eupress, 2004. ISBN 80-86754-22-7.

DANIEL, Alexandr a Zbigniew GLUZA. *SLOVNÍK disidentů*. Praha: 978-80-88292-11-1, 2018. ISBN 978-80-88292-11-1.

GJURIČOVÁ, Adéla. *Rozdělení minulostí: vytváření politických identit v České republice po roce 1989*. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011. Edice Knihovny Václava Havla. ISBN 978-80-87490-03-7.

HENDRYCH, Dušan. *Správní věda: teorie veřejné správy*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-561-0.

Historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě v českých zemích (1918-2005). V Olomouci: Právnická fakulta UP Olomouc ve spolupráci s nakl. Periplum a Filozofickou fakultou Univerzity Palackého, 2007. Studie a analýzy (Periplum). ISBN 978-80-86624-45-7.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, Jan JANÁK a Jan DOBEŠ. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. [1. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

KOLÁŘ, Pavel a Michal PULLMANN. *Co byla normalizace?: studie o pozdním socialismu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-87912-62-1.

KOPECKÝ, Martin. *Právní postavení obcí a krajů - základy komunálního práva*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2017. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-719-6.

MATES, Pavel a Miloš MATULA. *Kapitoly z dějin a teorie veřejné správy*. Vyd. 2. Praha: Vysoká škola ekonomická, 1998. ISBN 80-7079-753-3.

MĚCHÝŘ, Jan. *Velký převrat či snad revoluce sametová?: několik informací, poznámek a komentářů o naší takřčené něžné revoluci a jejích osudech: 1989-1992*. Praha: Progetto, 1999. České básně (Československý spisovatel). ISBN 80-86366-00-6.

OTÁHAL, Milan. *Opozice, moc, společnost 1969-1989: Příspěvek k dějinám "normalizace"*. Praha: Maxdorf, 1994. Historia nova. ISBN 80-85800-12-8.

PETRÁŠ, Jiří. *Výběrová edice pramenů k roku 1989 ze sbírek Jihočeského muzea v Českých Budějovicích: Selective edition of sources to 1989 from the collections of the South Bohemian Museum in České Budějovice*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2018. Jihočeský sborník historický. ISBN 978-80-87311-92-9.

POMAHAČ, Richard a Olga VIDLÁKOVÁ. *Veřejná správa*. Praha: C.H. Beck, 2002. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-7179-748-0.

ROUBAL, Petr. *Starý pes, nové kousky: kooptace do Federálního shromáždění a vytváření polistopadové politické kultury*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2013. ISBN 978-80-7285-169-0.

SARTORI, Giovanni. *Strany a stranické systémy: schéma pro analýzu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2005. Klasikové společenských věd. ISBN 80-7325-062-4.

SCHELLE, Karel. *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-203-5.

SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1990*. Vyd. 2. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. ISBN 80-86861-66-x.

SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce: aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize: (od listopadu 1989 do června 1990)*. Praha: Prostor, 2003. Obzor (Prostor). ISBN 80-7260-099-0.

VALEŠ, Lukáš. *Politologické aspekty veřejné správy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006. ISBN 80-7380-010-1.

VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Česká města a okresy v letech 1989-1990*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, z.ú., 2016. ISBN 978-80-7556-011-7.

VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ. *Sametová revoluce v českých obcích, městech a regionech, aneb, 25 let poté*. V Českých Budějovicích: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2014. ISBN 978-80-87472-75-0.

VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ a kol. *Sametová revoluce v jižních Čechách I. Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989/1990*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-669-9.

VALEŠ, Lukáš a Jiří PETRÁŠ a kol. *Sametová revoluce v jižních Čechách II. Jihočeská města a okresy v přelomových letech 1989-1990*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018. ISBN 978-80-7380-704-7.

VOSTRÁ, Lenka, Jarmila ČERMÁKOVÁ a Jiří GROSPÍČ, ed. *Reforma veřejné správy v teorii a praxi: problémy reformy veřejné správy v České republice, Maďarské republice, Polské republice a Slovenské republice : sborník z mezinárodní konference : Třešť, 22.-24. října 2003*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86473-71-6.

VŠETEČKA, Jiří a Jiří DOLEŽAL. *Rok na náměstích: Československo 1989*. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0291-x.

Internetové zdroje

www.budejce.cz

www.c-budejovice.cz

www.csds.cz

www.czso.cz

www.eurozpravy.cz

www.journals.muni.cz

www.kdu.cz

www.moravskanarodnistrana.cz

www.myjsmetonevzdali.cz

www.pametnimista.cz

www.rozhlas.cz

www.totalita.cz

www.volby.cz

www.vons.cz

www.zakonyprolidi.cz

Právní předpisy

Ústavní zákon č. 12/1954 Sb., Ústavní zákon o národních výborech

Zákon č. 13/1954 Sb., zákon o národních výborech

Zákon č. 36/1960 Sb., o územním členění státu

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

Nářízení vlády č. 66/1960 Sb., vládní nařízení o úpravě některých poměrů poslanců národních výborů a občanů zvolených za členy komisí národních výborů

Nářízení vlády č. 71/1960 Sb., vládní nařízení o rozšíření pravomoci a odpovědnosti národních výborů a o uspořádání a činnosti jejich orgánů

Zákon č. 40/1961 Sb., zákon o obraně Československé socialistické republiky

Zákon č. 69/1967 Sb., zákon o národních výborech

Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., ústavní zákon o československé federaci

Zákon č. 49/1982 Sb., zákon České národní rady, kterým se mění a doplňuje zákon o národních výborech a upravuje působnost místních národních výborů ve střediskových obcích

Zákon č. 52/1982 Sb., zákon Slovenskej národnej rady, ktorým sa mení a dopĺňa zákon o národných výboroch a upravuje pôsobnosť miestnych národných výborov v strediskových obciach

Zákon č. 137/1982 Sb., zákon České národní rady, kterým se mění a doplňuje zákon o národních výborech a upravuje působnost městských národních výborů na některých úsecích státní správy

Zákon č. 139/1982 Sb., zákon Slovenskej národnej rady, ktorým sa mení a dopĺňa zákon o národných výboroch a upravuje pôsobnosť mestských národných výborov na niektorých úsekoch štátnej správy

Ústavní zákon č. 135/1989 Sb., ústavní zákon, kterým se mění ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

Ústavní zákon č. 183/1989 Sb., ústavní zákon o volbě nových poslanců zákonodárných sborů

Ústavní zákon č. 14/1990 Sb., ústavní zákon o odvolávání poslanců zastupitelských sborů a volbě nových poslanců národních výborů

Ústavní zákon č. 294/1990 Sb., ústavní zákon, kterým se mění a doplňuje ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky, a ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci, a kterým se zkracuje volební období národních výborů

Zákon č. 367/1990 Sb., zákon České národní rady o obcích (obecní zřízení)

Zákon č. 368/1990 Sb., zákon České národní rady o volbách do zastupitelstev v obcích

Ústavní zákon 556/1990 Sb., ústavní zákon, kterým se mění ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci

Zákon č. 172/1991 Sb., zákon České národní rady o přechodu některých věcí z majetku České republiky do vlastnictví obcí

Zákon č. 576/1990 Sb., zákon České národní rady o pravidlech hospodaření s rozpočtovými prostředky České republiky a obcí v České republice (rozpočtová pravidla republiky)

Ústavní zákon č. 327/1991 Sb., ústavní zákon o referendu

Ústavní zákon č. 493/1992 Sb., ústavní zákon, kterým se mění a doplňují ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci, ve znění pozdějších ústavních zákonů, a některé další ústavní zákony

Ústavní zákon č. 541/1992 Sb., ústavní zákon o dělení majetku České a Slovenské Federativní Republiky mezi Českou republikou a Slovenskou republikou a jeho přechodu na Českou republiku a Slovenskou republiku

Ústavní zákon č. 542/1992 Sb., ústavní zákon o zániku České a Slovenské Federativní Republiky

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 4/1993 Sb., ústavní zákon České národní rady o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky

Ústavní zákon č. 29/1993 Sb., ústavní zákon České národní rady o některých dalších opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky

Ústavní zákon č. 347/1997 Sb., ústavní zákon o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Zákon č. 128/2000 Sb., zákon o obcích (obecní zřízení)

Zákon č. 129/2000 Sb., zákon o krajích (krajské zřízení)

Zákon č. 130/2000 Sb., zákon o volbách do zastupitelstev krajů

Zákon č. 131/2000 Sb., o hlavním městě Praze

Zákon č. 132/2000 Sb., zákon o změně a zrušení některých zákonů souvisejících se zákonem o krajích, zákonem o obcích, zákonem o okresních úřadech a zákonem o hlavním městě Praze

Zákon č. 147/2000 Sb., zákon o okresních úřadech

Zákon č. 491/2001 Sb., zákon o volbách do zastupitelstev obcí

Přílohy

Příloha č. 1 - Členové VONS

Příloha č. 1 - Zakládající prohlášení VONS

Příloha č. 3 - Letáky zvoucí k účasti na manifestaci k uctění památky Jana Opletala
17. Listopadu 1989

Příloha č. 4 - Generální stávka na Národní třídě v Praze 27. listopadu 1989

Příloha č. 5 - Generální stávka na Žižkově náměstí v Českých Budějovicích dne 27.
listopadu 1989

Příloha č. 6 - Volby do Sněmovny národů Federálního shromáždění v ČB

Příloha č. 7 - Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění v roce 1990 v ČB

Příloha č. 8 - Volby do České národní rady v roce 1990 v ČB

Příloha č. 1 - Členové VONS

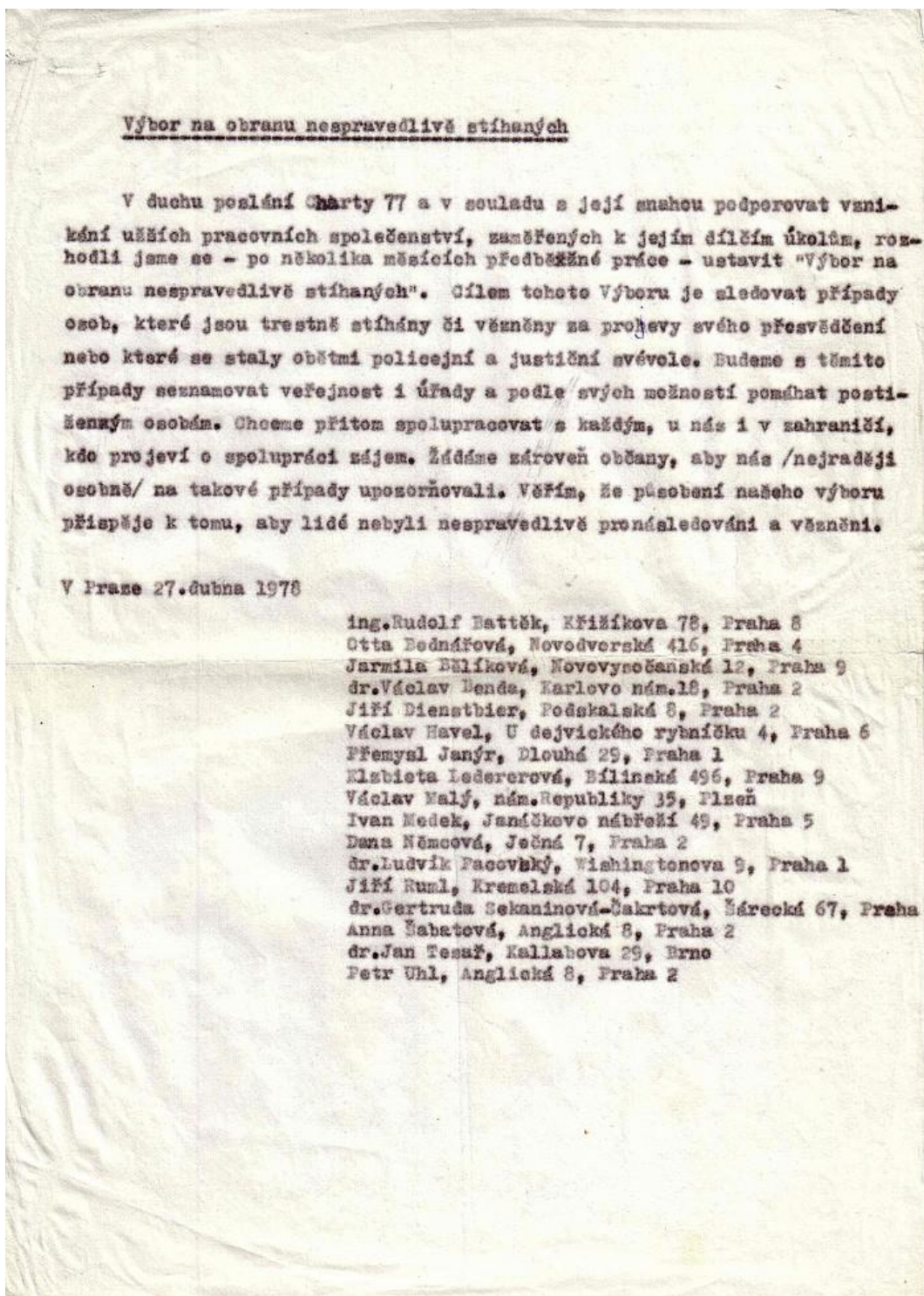
Samostatná samolepka k deseti výročím vzniku VONS (zdroj: Libeň prohláší)

Fotografie celkem 44 členů VONS jsou řazeny alfabetycky podle příjmení. U jména a příjmení je vždy v závorce uvedena data, kdy bylo v průběhu svého členství VONS členem zastřelen, zraněn, uvězněn, upraven, nebo zneškodněn. Mezi zneškodněnými členy patří také Alfréd Kocáb (jehož členství neprošlo zveřejněním), Janoš Trojan (jehož členství bylo zveřejněno 8. srpna 1979) a Jaroslav Suk (jehož členství bylo zveřejněno až do jeho úmrtí do srpna 1981). K 18. červnu 1979 byl jako člen VONS uvězněn také Erín Matu, v jeho případě se jedná jednalo o umělý, který ovšem zveřejněn demontoval (přírodně byl uvězněn jako člen na název Rudolfa Battěka). V souhrnném sdělení VONS z 1982 z 3. srpna 1980 je jako jeden z členů VONS, který se odštěpil od aktivistů, uváděn rovněž Stanislav Devátý. Jako člen VONS je v souhrnném sdělení z 7.13 z 16. prosince 1987 uváděn také Pavl Brudský. V důsledcích těchto postupů pozastavilo nebo ukončilo členství ve VONS několik jeho členů, mezi nimi Petr Uhl (15. srpna 1992 pozastavení své členství, 24. srpna 1993 z VONS vystoupil), Anna Šabatová, Lenka Marečková a Janoš Trojan. Naopak do VONS po roce 1989 vstoupil jako členové Milan Hulík a Jiří Gruntorád. Od 3. srpna 1998, kdy se uskutečnila poslední schůze členů, má VONS jako celek pozastavenou činnost.

 Rudolf Battěk (27. 4. 1978)	 Otta Bednářová (27. 4. 1978)	 Jarmila Bálková (27. 4. 1978)	 Václav Benda (27. 4. 1978)				
 Petr Cibulka (2. 12. 1983)	 Albert Černý (5. 1. 1979)	 Josef Danisz (5. 2. 1980)	 Stanislav Devátý (3. 6. 1986)	 Jiří Dienstbier (27. 4. 1978)	 Karel Freund (19. 6. 1979)	 Zina Freundová (19. 6. 1979)	 Jiří Gruntorád (1. 8. 1994)
 Václav Havel (27. 4. 1978)	 Zbyněk Hejda (19. 6. 1979)	 Milan Hulík (9. 9. 1990)	 Martin Hybler (19. 6. 1979)	 Přemysl Janýr ml. (27. 4. 1978)	 Ivan Jirous (15. 6. 1981)	 Alfréd Kocáb (neuvečeno)	 Elzbieta Ledererová (27. 4. 1978)
 Ladislav Lis (27. 7. 1978)	 Jan Litomský (19. 6. 1979)	 Václav Malý (27. 4. 1978)	 Lenka Marečková (3. 6. 1986)	 Michal Matzenauer (19. 6. 1979)	 Ivan Medek (27. 4. 1978)	 Dana Němcová (27. 4. 1978)	 Jiří Němec (3. 8. 1978)
 Ludvík Pacovský (27. 4. 1978)	 Jan Pavelka (19. 6. 1979)	 Petr Pospíchal (10. 12. 1987)	 Pavel Roubal (19. 6. 1979)	 Jan Ruml (19. 6. 1979)	 Jiří Ruml (27. 4. 1978)	 Gertruda Sekaninová-Čákrťová (27. 4. 1978)	 Andrej Stankovič (19. 6. 1979)
 Jaroslav Suk (27. 4. 1978)	 Anna Šabatová (27. 4. 1978)	 Petruška Šustrová (19. 6. 1979)	 Jan Tešaf (27. 4. 1978)	 Jakub Trojan (6. 3. 1979)	 Petr Uhl (27. 4. 1978)	 Zdeněk Vokaty (19. 6. 1979)	 Věra Vránová (1. 6. 1980)

Členové VONS. *Centrum pro dokumentaci totalitních režimů* [online]. VONS.cz, ©2007-2014 [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <https://www.vons.cz/clenove-vons>

Příloha č. 2 - Zakládající prohlášení VONS

Sdělení VONS. *Centrum pro dokumentaci totalitních režimů* [online]. VONS.cz, ©2007-2014 [cit. 2019-03-17]. Dostupné z: <https://www.vons.cz/statisticky-prehled>

**Příloha č. 3 - Letáky zvoucí k účasti na manifestaci k uctění památky Jana
Opletala 17. Listopadu 1989**

Vemte si s sebou květinu a svíčku !

17. listopadu si připomeneme 50-té výročí slavných i tragických událostí, k nimž došlo v souvislosti s pohřbem studenta lékařské fakulty UK Jana Opletala, smrtelně zraněného při protikupačních demonstracích.

Zdánlivou tečku za tímto protinacistickým vystoupením znamenala okamžitá brutální perzekuce: 9 studentských předáků bylo popraveno, na 1500 studentů odvezeno do koncentračních táborů a české vysoké školy uzavřeny. Současně se však ve světě zvedla vlna rozhořčení, která v brzkou dobu vedla k ustavení právě 17. listopadu za Mezinárodní den studentstva.

Ne chceme jen pietně vzpomínat tehdejších tragických událostí, ale chceme se aktivně přihlásit k ideálům svobody a pravdy, za něž jejich účastníci obětovali svoje životy, neboť i dnes jsou tyto ideály ohroženy. Ne chceme se dát zahanbit svými vysokoškolskými kolegy, kteří za ně před 50-ti lety odvážně vystoupili. Proto se dne 17. listopadu 1989 v 16.00 sejdeme u patologického ústavu na Albertově, kde pohřeb Jana Opletala započal.

LETÁKY ZVOUCÍ K ÚČASTI NA MANIFESTACI K UCTĚNÍ PAMÁTKY JANA OPLETALA

17. LISTOPADU 1989. *Moderní-Dějiny.cz*[online]. 2016 [cit. 2019-03-22]. Dostupné z:

<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/letaky-zvouci-k-ucasti-na-manifestaci-k-ucteni-pamatky-jana-opletala-17-listopadu-1989/>

Příloha č. 4 - Generální stávka na Národní třídě v Praze 27. listopadu 1989

VŠETEČKA, Jiří a Jiří DOLEŽAL. *Rok na náměstích: Československo 1989*. Praha: Academia, 1990.
ISBN 80-200-0291-x, str. 159

**Příloha č. 5 - Generální stávka na Žižkově náměstí v Českých Budějovicích dne
27. listopadu 1989**

Zdroj: Jihočeské muzeum, podsbírka Historie

(PETRÁŠ, Jiří. Výběrová edice pramenů k roku 1989 ze sbírek Jihočeského muzea v Českých Budějovicích: Selective edition of sources to 1989 from the collections of the South Bohemian Museum in České Budějovice. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2018. Jihočeský sborník historický. ISBN 978-80-87311-92-9, str. 52)

Příloha č. 6 - Volby do Sněmovny národů Federálního shromáždění v ČB

Rok 1990

Volební účast byla 96,99 % z celkového počtu 74 521 voličů.

Volební strana	Platné hlasy	V %
Čs.strana socialistická	2 067	2.89
Hnutí za občanskou svobodu	267	0.37
Svobodný blok	1 228	1.72
Občanské fórum	43 296	60.5
Váelid.dem.str.,Sdruř.pro rep.	819	1.14
Volební seskup.záj.m.svazů v ČR	556	0.78
Komunistická strana Českoslov.	9 328	13.04
Spojenectví zeměděla venkova	1 067	1.49
Čs.demokratické fórum	260	0.36
Strana zelených	3 164	4.42
Hnutí čs.porozumění	165	0.23
Hnutí za sam.dem.-Sp.Mor.a Sl.	419	0.59
Sociální demokracie	3 869	5.41
Křesťanská a demokratická unie	5 054	7.06

Rok 1992

Volební účast byla 82,88 % z celkového počtu 76 008 voličů.

Volební strana	Platné hlasy	V %
Občanská demokratická aliance	2 818	4.53
Čsl.sociální demokracie	5 702	9.17
Hnutí za sam.dem.-Sp.Mor.a Sl.	173	0.28
Hnutí důchodců za živ.jistoty	1 469	2.36
Nár.soc.strana-Čs.str.nár.soc.	63	0.10
Demokraté 92 za společný stát	190	0.31
Hnutí za sociální spravedlnost	478	0.77
Str.republ.a nár.dem.jednoty	59	0.09
Koalice MKDH,ESWS,MŮS	7	0.01
Křesť.dem.unie-Čsl.str.lidová	2 238	3.60
Str.čs.podnik.živnost.a roln.	1 413	2.27
Liberálně sociální unie	1 718	2.76
Občanské hnutí	2 359	3.79
Sdruž.pro rep.-Republ.str.Čsl.	4 514	7.26
Klub angažovaných nestraníků	1 882	3.03
Rómská obč.an.iniciativa ČSFR	230	0.37
Koalice Levý blok-KSČM,DL ČSFR	8 251	13.27
Strana přátel píva	348	0.56
Nezávislá iniciativa (NEI)	556	0.89
Koalice ODS a KDS	27 733	44.59

Zdroj: www.volby.cz

**Příloha č. 7 - Volby do Sněmovny lidu Federálního shromáždění v roce 1990 v
ČB**

Rok 1990

Volební účast byla 96,99 % z
celkového počtu 74 582 voličů.

Volební strana	Platné hlasy	V %
Čs.strana socialistická	1 652	2.30
Hnutí za občanskou svobodu	190	0.27
Svobodný blok	774	1.08
Občanské fórum	47 115	65.73
Všelid.dem.str.,Sdruž.pro rep.	605	0.84
Volební seskup.záj.m.svazů v ČR	486	0.68
Komunistická strana Českoslov.	9 224	12.87
Spojení zeměděl.a venkova	899	1.25
Soužití a maď.kr.-dem.hnutí	40	0.06
Čs.demokratické fórum	283	0.39
Strana zelených	2 216	3.09
Hnutí čs.porozumění	186	0.26
Hnutí za sam.dem.-Sp.Mor.a Sl.	367	0.51
Sociální demokracie	3 069	4.28
Křesťanská a demokratická unie	4 570	6.38

Rok 1992

Volební účast byla 96,99 % z
celkového počtu 74 477 voličů.

Volební strana	Platné hlasy	V %
Občanská demokratická aliance	2 788	4.48
Čsl.sociální demokracie	7 143	11.47
Hnutí za sam.dem.-Sp.Mor.a Sl.	163	0.26
Hnutí důchodců za živ.jistoty	1 496	2.40
Nár.soc.strana-Čs.str.nár.soc.	60	0.10
Demokraté 92 za společný stát	179	0.29
Str.republ.a nár.dem.jednoty	61	0.10
Koalice MKDH,ESWS,MÓS	8	0.01
Křesť.dem.unie-Čsl.str.lidová	2 118	3.40
Str.čs.podnik.živnost.a roln.	1 367	2.20
Hnutí za sociální spravedlnost	424	0.68
Liberálně sociální unie	1 609	2.58
Občanské hnutí	2 146	3.45
Sdruž.pro rep.-Republ.str.Čsl.	4 295	6.90
Klub angažovaných nestraníků	2 042	3.28
Rómská obč.an.iniciativa ČSFR	227	0.36
Koalice Levý blok-KSČM,DL ČSFR	8 125	13.05
Strana přátel piva	412	0.66
Nezávislá iniciativa (NEI)	522	0.84
Koalice ODS a KDS	27 078	43.49

Zdroj: www.volby.cz

Příloha č. 8 - Volby do České národní rady v roce 1990 v ČB

Rok 1990

Volební účast byla 96,99 % z celkového počtu 74 477 voličů.

Volební strana	Platné hlasy	V %
Čs.strana socialistická	1 785	2.50
Svobodný blok	999	1.40
Občanské fórum	44 599	62.42
Všelid.dem.str.,Sdruž.pro rep.	641	0.90
Volební seskup.zájm.svazů v ČR	682	0.95
Komunistická strana Českoslov.	9 156	12.81
Spojenectví zeměděla venkova	1 167	1.63
Čs.demokratické fórum	248	0.35
Strana zelených	3 062	4.29
Hnutí za sam.dem.-Sp.Mor.a Sl.	413	0.58
Sociální demokracie	3 244	4.54
Strana přátel piva	593	0.83
Křesťanská a demokratická unie	4 862	6.80

Rok 1992

Volební účast byla 82,88 % z celkového počtu 75 983 voličů.

Volební strana	Platné hlasy	V %
Občanská demokratická aliance	3 146	5.07
Čsl.sociální demokracie	5 670	9.13
Hnutí za sam.dem.-Sp.Mor.a Sl.	224	0.36
Hnutí důchodců za živ.jistoty	1 695	2.73
Nár.soc.strana-Čs.str.nár.soc.	67	0.11
Demokraté 92 za společný stát	145	0.23
Str.repúbl.a nár.dem.jednoty	60	0.10
Křesť.dem.unie-Čsl.str.lidová	2 392	3.85
Str.čs.podnik.zivnost.a roln.	1 562	2.52
Hnutí za sociální spravedlnost	494	0.80
Liberálně sociální unie	2 140	3.45
Občanské hnutí	3 192	5.14
Sdruž.pro rep.-Republ.str.Čsl.	4 237	6.82
Klub angažovaných nestraníků	2 698	4.34
Rómská občan.iniciativa ČSFR	159	0.26
Koalice Levý blok-KSČM,DL ČSFR	7 988	12.86
Strana přátel piva	450	0.72
Nezávislá iniciativa (NEI)	568	0.91
Koalice ODS a KDS	25 220	40.61

Zdroj: www.volby.cz